Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Настаўніцкая газета

№ 48 (5379) Чацвер, 18 красавіка 2002 года

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

У Лісабоне прайшоў міжнародны семінар

У ім узяла ўдзел і дэлегацыя з Беларусі

Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь №5 ад 4 студзеня 2002 года наша краіна прыняла на сябе абавязацельствы па выкананню Канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый, якія адносяцца да вышэйшай адукацыі ў еўрапейскім рэгіёне. Канвенцыя была прынята на дыпламатычнай канферэнцыі 11 красавіка 1997 года ў Лісабоне (Партугалія) і таму атрымала назву Лісабонскай.

Фактычна Лісабонская канвенцыя паклала пачатак фарміраванню сучаснай еўрапейскай вышэйшай адукацыі, ідэя якой знайшла адлюстраванне праз год у вядомай Сарбонскай дэкларацыі, падпісанай міністрамі адукацыі чатырох заходнееўрапейскіх краін: Францыі, Вялікабрытаніі, Германіі і Італіі. А ў 1999 годзе гэтая ідэя была падтрымана большасцю краін Цэнтральнай і Заходняй Еўропы, міністры адукацыі якіх падпісалі ў італьянскай Балонні аб'яднаную дэкларацыю. Яна і дала старт Балонскаму працэсу, які ахапіў фармальна і нефармальна ўсе краіны Еўропы.

Балонская дэкларацыя і форумы, якія адбыліся ў Саламанцы і Празе, асабліва месца адводзяць праблеме якасці адукацыі, што непасрэдна звязана з працэсамі прызнання дыпломаў і кваліфікацый. Менавіта гэтым пытанням быў прысвечаны міжнародны семінар "Праблемы прызнання ў Балонскім працэсе", арганізаваны Саветам Еўропы пры падтрымцы Міністэрства адукацыі Партугаліі, які праходзіў 11–12 красавіка 2002 года ў Лісабоне.

На семінар былі запрошаны работнікі міністэрстваў адукацыі, ВНУ, органаў прызнання кваліфікацый вышэйшай адукацыі сеткі ENIC/NARIC з краін-удзельніц Еўрапейскай культурнай канвенцыі. Мэтай семінара была падрыхтоўка да нарады міністраў адукацыі па праблемах прызнання ў верасні 2003 года ў Берліне.

Галоўнымі напрамкамі дыскусій, вынесеных на семінар, сталі праблемы, звязаныя з увядзеннем і рэалізацыяй Лісабонскай канвенцыі, у прыватнасці: ацэнка вынікаў нестандартнай адукацыі і нетрадыцыйных кваліфікацый; прызнанне адукацыі, якая прадастаўляецца міжнароднымі адукацыйнымі ўстановамі; выкананне рэкамендацый Савета Еўропы і ЮНЕСКА "Кодэкса добрай практыкі"; роля ВНУ, сеткі ENIC і рабочай групы пры прафесійным прызнанні дыпломаў вышэйшай адукацыі; роля інфармацыйнага забеспячэння працэсу прызнання.

З прывітальнымі словамі на семінары выступілі Міністр адукацыі Партугаліі, кіраўнікі ЮНЕСКА і Савета Еўропы.

За кожным дакладам ішло абмеркаванне, накіраванае пераважна на ўдакладненне пазіцый і практычнае выкарыстанне прапанаваных дакументаў і рэкамендацый. Добрае забеспячэнне ўдзельнікаў друкаванымі матэрыяламі і статыстычнай інфармацыяй, выдатная арганізацыя пленарных пасяджэнняў і работы праблемных груп, практычная накіраванасць прынятых рэкамендацый зрабілі семінар надзвычай карысным для нашай сістэмы адукацыі. Бо сёння яна ўступае ў новую стадыю рэфармавання, звязаную з удзелам Беларусі ў Лісабонскай канвенцыі і неабходнасцю ўключэння ў нашай краіне сусветных дасягненняў і ідэй Балонскага працэсу.

Сяргей ВЯТОХІН, прарэктар Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы БДУ.

Выпускнікі віцебскага ліцэя №1 Станіслаў Галаўнёў і Яўген Старасельскі з 11 па 18 мая возьмуць удзел у Міжнароднай канферэнцыі па матэматыцы і прыродазнаўчых навуках у ЗША. Яны выступяць з дакладамі на тэму "Рацыянальныя многавугольнікі".

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

> *И воспитание и образование нераздельны. Нельзя воспитывать, не передавая знания, всякое же знание действует воспитательно.*
>
> **Лев ТОЛСТОЙ.**

У цэнтры маладзёжнага руху

Нядаўна Беларускі саюз маладзёжных і дзіцячых грамадскіх аб'яднанняў "РАДА" адзначыў першы юбілей. З нагоды яго пяцігоддзя ў Нацыянальным прэс-цэнтры адбылася прэс-канферэнцыя, на якой кіраўніцтва "РАДЫ" пазнаёміла грамадскасць і прадстаўнікоў сродкаў масавай інфармацыі з асноўнымі накірункамі дзейнасці саюза, з яго дасягненнямі і перспектывамі.

У 1997 годзе, калі быў створаны Беларускі Нацыянальны Савет маладзёжных і дзіцячых грамадскіх аб'яднанняў (такая была першапачатковая назва саюза), у яго склад увайшлі 22 арганізацыі рэспубліканскага ўзроўню. Цяпер іх 26. Гэта дзіцячыя і маладзёжныя аб'яднанні самай рознай накіраванасці.

За пяць гадоў існавання ў рамках дзейнасці "РАДЫ" наладжаны кантакты і ажыццяўляецца супрацоўніцтва з органамі дзяржаўнага кіравання. У прыватнасці, поруч з дэпартаментам па справах моладзі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь саюз з'яўляецца сувыканаўцам дзяржаўнай праграмы "Моладзь Беларусі" на 2000–2003 гг. Ужо ёсць першы вопыт супрацоўніцтва з заканадаўчай уладай. А ў 2000 годзе "РАДА" атрымала міжнароднае прызнанне, увайшоўшы на правах роўнага партнёра ў склад Еўрапейскага Маладзёжнага Форуму – міжнароднай арганізацыі, якая аб'ядноўвае нацыянальныя саветы еўрапейскіх дзяржаў і маладзёжныя аб'яднанні еўрапейскага ўзроўню.

Сёння "РАДА" рэалізуе мноства буйных рэспубліканскіх і міжнародных праектаў. Сярод іх "Стратэгія развіцця маладзёжных арганізацый на Беларусі" – пры падтрымцы праграмы ТАСІС Еўрапейскага Саюза і ў супрацоўніцтве з Нацыянальным Саветам маладзёжных арганізацый Швецыі; "Глабальны рух у падтрымку дзіцячых ініцыятыў" – сумесна з Прадстаўніцтвам Дзіцячага Фонду ААН (ЮНІСЕФ) у Рэспубліцы Беларусь; адукацыйны праект "Wake-Up!" і праект "InterAction" па рэгіянальнаму супрацоўніцтву паміж маладзёжнымі саветамі Беларусі, Малдовы і Украіны.

Іна НІКІЦЕНКА.

Запазычанасць застаецца

Запазычанасць па заработнай плаце сярод педагагічных работнікаў па стану на 13 красавіка склала 21 мільярд 914 мільёнаў рублёў.

У разрэзе па абласцях сітуацыя наступная: запазычанасць па Брэсцкай вобласці складае 2 мільярды 136 мільёнаў рублёў, па Віцебскай - 4 мільярды 840 мільёнаў, па Гомельскай - 5 мільярдаў 146 мільёнаў, па Гродзенскай - 3 мільярды 178 мільёнаў рублёў, па Магілёўскай - 3 мільярды 810 мільёнаў, па Мінскай - 2 мільярды 804 мільёны рублёў.

Сярод тых рэгіёнаў, дзе зарплата выплачана альбо амаль выплачана - сталіца, Мінскі раён, Мазыр Гомельскай вобласці, Ваўкавыск Гродзенскай вобласці і Гродзенскі раён.

Запазычанасць па зарплаце прафсаюзы лічаць з даты выплаты, прадугледжанай дамоўленасцю паміж мясцовымі органамі адукацыі і прафсаюзамі. А яна ў большасці рэгіёнаў прыпадае на першую дэкаду месяца.

Мясцовыя органы ўлады ўстанаўліваюць свае тэрміны выплаты, без усякіх падстаў пераносячы іх на больш позні тэрмін.

Так што сітуацыя ў красавіку можа быць яшчэ горшай, чым у папярэднім месяцы. А праз паўтара месяца пачынаецца ж час летняга адпачынку.

Ала ШАЎЦОВА.

Сучасная армія: у ёй салдаты займаюцца выключна вайсковай справай

22 красавіка споўніцца 60 гадоў 11-й гвардзейскай Прыкарпацка-Берлінскай Чырванасцяжнай ордэна Суворава 2-й ступені асобнай механізаванай брыгадзе Узброеных Сіл краіны. З гэтай нагоды ў мінулую пятніцу па ініцыятыве прэс-службы Міністэрства абароны і Заходняга аператыўнага камандавання брыгаду, размешчаную ў Слоніме, наведалі прадстаўнікі вядучых сродкаў масавай інфармацыі.

Журналісты атрымалі магчымасць пабачыць на ўласныя вочы адно з найбольш баяздольных падраздзяленняў сучаснай беларускай арміі. У рамках рэфармавання ўзброеных сіл краіны з пачатку красавіка ў брыгадзе створана некалькі часцей поўнага складу, якія ўкамплектаваны ваеннаслужачымі ў неабходным для выканання баявых задач памеры. Гэтыя часці, у адрозненне ад іншых вайсковых фарміраванняў, поўная камплектацыя якіх пры пагрозе вайны адбываецца шляхам мабілізацыі і займае час, могуць адразу прыступіць да дзеяння. Такім чынам, нягледзячы на скарачэнне арміі, краіна не страчвае сваёй абараназдольнасці, а наадварот – набывае замест груваcткіх падраздзяленняў мабільныя часці з высокай баявой падрыхтоўкай. Упэўніцца ў гэтым змаглі прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі падчас наведвання палігона брыгады, дзе адна з яе рот рыхтавалася да сумесных вайсковых вучэнняў падраздзяленняў узброеных сіл дзяржаў – удзельніц Пагаднення аб калектыўнай бяспецы. Вучэнні павінны адбыцца ў маі ў Расійскай Федэрацыі.

Трэба зазначыць, што рота – і гэта выклікала асаблівую цікавасць журналістаў – апранутая ў вайсковую форму новага ўзору, якую плануецца ўвесці з 2005 года. Форма распрацавана беларускімі спецыялістамі з улікам як айчыннага, так і замежнага вопыту і дазваляе салдату весці актыўныя баявыя дзеянні пры умовах ізаляцыі яго ад падраздзялення на працягу трох сутак (для гэтага кожны камплект формы забяспечаны ўласнымі сродкамі сувязі, боекамплектам, прадуктамі харчавання).

Як заўважыў камандуючы Заходнім аператыўным камандаваннем генерал-маёр Анатоль Нікіцін, у адпаведнасці з праграмай рэфармавання арміі ў брыгадзе ліквідавана гарнізонная гаўптвахта, а да 1 жніўня будзе скарочана і ваенная камендатура. Гэтыя змены выкліканы патрабаваннем Міністра абароны пазбавіць вайсковыя фарміраванні ад не характэрных для іх функцый, а таксама падтрымліваць дысцыпліну ў войску без выкарыстання прымусовых мер шляхам індывідуальнай выхаваўчай работы. Камандуючы асабліва падкрэсліў, што кіраўніцтва міністэрства сёння патрабуе, каб прызваныя ва ўзброеныя сілы грамадзяне падчас службы навучаліся вайсковай справе, а не выконвалі гаспадарчыя і іншыя функцыі. Таму ў брыгадзе скарочана колькасць нарадаў, салдаты не прыцягваюцца да работы ў падсобнай гаспадарцы. Гэта дае магчымасць запэўніць прызыўнікоў у тым, што служба ў сучасным беларускім войску дазволіць ім авалодаць ваеннымі ведамі, а не дарэмна згубіць час.

Дарэчы, што да падсобнай гаспадаркі часці, дык журналістам было прапанавана пазнаёміцца на яе прыкладзе з уласным вопытам брыгады па атрыманню пазабюджэтных сродкаў. Па распараджэнню камандавання камандзірам вайсковых фарміраванняў рэкамендавана ствараць падобныя падсобныя гаспадаркі толькі ў тым выпадку, калі гэта дасць магчымасць атрымліваць рэальны даход. У 11-й брыгадзе, па словах яе камандзіра палкоўніка Мікалая Скобелева, працуе цэлы жывёлагадоўчы комплекс, ёсць нават свой ставок, дзе сезонна вырошчваецца карп і таўсталобік. Таму за 2001 год брыгадзе ўдалося самастойна зарабіць 23 млн. рублёў. Гэтыя сродкі накіраваныя на паляпшэнне харчавання ваеннаслужачых. Генерал-маёр Нікіцін зазначыў, што работа падсобных гаспадарак вайсковых часцей, што ўваходзяць у склад Заходняга аператыўнага камандавання, дазволіла атрымаць у мінулым годзе прыбытак у 78 млн. рублёў. Камандуючы яшчэ раз звярнуў увагу журналістаў, што да гэтай дзейнасці не прыцягваюцца салдаты тэрміновай службы.

Значная ўвага надаецца ў брыгадзе захаванню кадравага патэнцыялу. Так, за апошні час была дасягнута пэўная стабілізацыя афіцэрскага складу. У 2001 годзе колькасць звольненых афіцэраў склала ўсяго 4 чалавекі (для параўнання: у 2000 годзе па розных прычынах брыгада пазбавілася 21 афіцэра). Зараз, калі ідзе працэс скарачэння ўзброеных сіл, камандаванне вядзе сур'ёзную работу з кожным ваеннаслужачым, каб пакінуць яго ў войску, у тым ліку і шляхам пераводу ў іншыя падраздзяленні, перападрыхтоўкі па новых спецыяльнасцях, запатрабаваных сёння ў арміі.

Мікалай Скобелеў паведаміў, што важнай часткай работы па кадраваму забеспячэнню брыгады з'яўляецца арганізацыя падрыхтоўкі падрастаючага пакалення да службы ва ўзброеных сілах, патрыятычнае выхаванне моладзі дапрызыўнага ўзросту. У гэтых мэтах у брыгадзе з 1994 года дзейнічае адзіны ў рэспубліцы музей гісторыі вайсковай формы. У ім, дзякуючы намаганням яго стваральніка старшыні Харчанкі, сабраны ўзоры форменнага адзення ваеннаслужачых розных часоў, краін свету. Пабачыць выстаўленыя ў музеі экзэмпляры, далучыцца да гісторыі арміі могуць як ваеннаслужачыя брыгады, так і наведвальнікі вайсковай часці, моладзь, якой праз пэўны час прыйдзецца стаць у строй. У ліку апошняй найбольш часта апынаюцца выхаванцы ваенна-патрыятычнага класа, створанага на базе брыгады: брыгада, дзякуючы супрацоўніцтву з мясцовай школай, наладзіла на сваёй базе дадатковы курс дапрызыўнай падрыхтоўкі для вучняў выпускных класаў. Кадэты, менавіта так прынята называць гэтых хлапчукоў, атрымліваюць на занятках, якія для іх праводзяць афіцэры, неабходныя пачатковыя веды па ваеннай справе, на практыцы адпрацоўваюць навыкі на палігоне часці, прымаюць удзел у розных мерапрыемствах брыгады. Так, у мінулым годзе хлопцы ўдзельнічалі ў адным з этапаў вучэнняў "Неман-2001". Дзякуючы фінансавай дапамозе брыгады кадэты штогод выязджаюць у Расію на святы, прысвечаныя Барадзінскай бітве. Усё гэта не пустая трата сродкаў: ужо сёлета брыгада чакае папаўненне афіцэрамі – выпускнікамі Ваеннай акадэміі – былымі вучнямі ваенна-патрыятычнага класа першага набору. Па словах кіраўніка класа падпалкоўніка Віктара Пензы, згодна з падпісаным паміж брыгадай і Акадэміяй дагаворам аб супрацоўніцтве кадэты вучацца па абмеркаванай з яе адпаведнымі факультэтамі праграме, маюць пэўныя льготы пры залічэнні ў курсанты, добра падрыхтаваныя для далейшай вучобы. Лепш за ўсялякія словы пра якасць работы класа сведчаць наступныя лічбы: з 20 кадэтаў першага выпуску ў Акадэмію паступіла 14, з другога і трэцяга – па 12 чалавек, астатнія папоўнілі шэрагі студэнтаў іншых вышэйшых навучальных устаноў. Частка гэтых хлопцаў, якія пачалі сваё знаёмства з армейскай службай у брыгадзе, вернецца сюды, каб працягваць сваю службу далей у афіцэрскім званні.

Безумоўна, сустрэча з нагоды юбілею – не вельмі добрая падстава да размовы аб праблемах, аднак і іх не абмінула кіраўніцтва Заходняга аператыўнага камандавання і брыгады ў размове з журналістамі. Так, сур'ёзным пытаннем у захаванні кадравага патанцыялу падраздзялення з'яўляецца забеспячэнне жыллём. Сёння ў брыгадзе, па словах палкоўніка Скобелева, 82 бескватэрныя афіцэры. Камандуючы генерал-маёр Нікіцін дадаў, што зараз нават даводзіцца сутыкацца з выпадкамі, калі яны адмаўляюцца ад павышэння па службе, звязанага з пераездам у іншую вайсковую часць, з-за немагчымасці вырашыць на новым месцы жыллёвае пытанне. Камандаванне робіць усё магчымае для ліквідавання гэтай праблемы, аднак поўнасцю пазбавіцца ад яе не можа. І тут на дапамогу ваенным павінна прыйсці дзяржава і мясцовыя органы ўлады.

Па словах намесніка камандуючага Заходнім аператыўным камандаваннем па маральна-псіхалагічнаму забеспячэнню, члена Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу палкоўніка Святаслава Ліса, значную ролю ў рабоце з асабовым саставам адыгрывае створаная ў падраздзяленнях псіхалагічная служба. Аднак пакуль існуе праблема з яе кадравым напаўненнем. Не хапае афіцэраў, якія б мелі адпаведную прафесійную падрыхтоўку і маглі працаваць на пасадах псіхолагаў, намеснікаў па маральна-псіхалагічнаму забеспячэнню. Ваенная акадэмія рыхтуе спецыялістаў дадзенага профілю недастаткова. Таму, каб забяспечыць адпаведны ўзровень псіхалагічнай работы ў вайсковых часцях, камандаванне запрашае на службу цывільных спецыялістаў, а таксама выпускнікоў навучальных устаноў неваеннага профілю, прапаноўвае прайсці перападрыхтоўку па дадзенай спецыяльнасці тым ваеннаслужачым, якія падпадаюць пад скарачэнне.

Размова, якая адбылася ў журналістаў з ваеннымі падчас наведвання брыгады, тое, што пабачылі прадстаўнікі прэсы ў часці, сведчыць аб сённяшнім стане беларускай арміі, тых рэформах, якія яна перажывае. І вельмі важна, каб асноўная мэта рэфармавання – стварэнне сучаснай баяздольнай арміі, дасягалася з улікам як агульнадзяржаўных інтарэсаў, так і інтарэсаў асобнага салдата, афіцэра. Каб вялікія мэты не засланілі асобу. Інакш армія атрымае новую тэхніку, але страціць тых, хто павінен яе выкарыстоўваць. Таму – і нам падалося, што гэта разумее і ваеннае кіраўніцтва – неабходна стварыць такія ўмовы вайсковай службы, каб, па прыкладзе слонімскіх кадэтаў, прызыўнікі прыходзілі на яе з жаданнем паслужыць Айчыне. Шмат чаго робіцца для гэтага сёння, таму хочацца пажадаць поспеху такім рэформам.

Вадзім КНЫШАЎ.

Кожнага вучня яна ведае па імені

"Памятаю худзенькую, рыжавалосую, жыццярадасную дзяўчынку, што прыехала вучыцца ў інстытут замежных моў з далёкай палескай вёсачкі. Было гэта ў сярэдзіне 60-х гадоў. Яна была любіміцай выкладчыкаў, душой любой студэнцкай кампаніі.

Вучылася Тамара лёгка, прыгожа. Сесіі здавала заўсёды першай і на выдатна", - гэта радкі з пісьма ў рэдакцыю дырэктара Мазырскай гімназіі №1 Ядвігі Станіславаўны Безкаравайнай. І піша яна пра сваю калегу - дырэктара школы №10 Тамару Фролаўну Калацэй.

..."Жыццё заўсёды дзіўнейшае за вымысел" – гэта словы маёй любімай англійскай пісьменніцы Барбары Пім. І згаданы ліст у рэдакцыю яшчэ раз пацвердзіў гэтую думку. Бо – прынёс успамін дзяцінства. Бо Тамара Фролаўна – з маіх любімых настаўніц, якая вучыла мяне найцікавейшаму прадмету – англійскай мове. І ведаю я Тамару Фролаўну ўжо дваццаць пяць гадоў.

Як і ведаю: няпраўда, калі кажуць, што выдатнікі любяць усіх што ні на ёсць педагогаў школы. Што зачароўвала нас тады ў маладой трыццацігадовай настаўніцы – гэта яе бязмерная павага да вучняў. Ніколі, ніводным жэстам і словам яна не падкрэслівала, што ведае і ўмее куды больш за нас. А веды яна давала такія, што Марка Твена яе многія вучні, і я ў тым ліку, чыталі амаль без слоўніка.

Класным кіраўніком яна была ў паралельным класе. І дзяцей сваіх "вяла" па жыцці нават пасля таго, як яны пакідалі школу. І калі адна з выпускніц два разы не прайшла па конкурсу ў Ленінградскі санітарна-гігіенічны інстытут, Тамара Фролаўна паехала "паступаць" з ёй разам. І, як ні дзіўна, удала.

Нават на наваселлі яе першымі гасцямі былі яе вучні.

У сваім лісце Ядвіга Станіславаўна напісала, што скончыла інстытут Тамара Фролаўна з адзнакай. Гэта адкрывала шмат заманлівых дарог. Але вельмі ж хацелася бліжэй да бацькоў, братоў і сясцёр. І першае месца працы было выбрана недалёка ад дому. А потым – пераезд у Мазыр, дзе не так лёгка было прабіць сабе дарогу, заваяваць аўтарытэт у калег. Бо ў сямідзесятыя гады слава аб мазырскіх настаўніках грымела нават за межамі Беларусі, і ВНУ Масквы і Ленінграда не былі для мазырскіх выпускнікоў недасягальнай мэтай.

Ужо пасля таго як я паехала з роднага горада, Тамара Фролаўна стала намеснікам дырэктара 10-й школы, а потым і дырэктарам. І сустрэліся мы з ёй праз шмат гадоў. Не ведаю, што тут прычынаю, але гэтая абаяльная жанчына амаль не змянілася. Магчыма, справа ва ўнутранай гармоніі і прыгажосці.

А вось колькасць вучняў за гэтыя гады ў школе значна зменшылася. Не, школа зусім не стала горшай, проста размешчана яна ў прыватным сектары, дзе жывуць пераважна людзі сталага ўзросту. І патэнцыяльныя вучні вучацца ў школах у новых, сучасных мікрараёнах. Але абставіны сённяшняга жыцця такія, што побач з разумнымі, таленавітымі і адоранымі дзецьмі ёсць у нас тыя, хто мае патрэбу ў асаблівых умовах навучання. Раней у гэтых дзяцей быў адзін шлях – у інтэрнат. Зараз, калі ўжо колькі гадоў дзеці навучаюцца ў інтэграваных класах, 10-я школа выступіла наватарам у гэтай справе ў горадзе. Яна стала школай-цэнтрам карэкцыйна-развіццёвага навучання.

І яшчэ некалькі радкоў з цёплага, шчырага ліста калегі: "Кожнага вучня Тамара Фролаўна ведае па імені. Кожнаму – усміхнецца. Калі ўбачыць малодшага вучня ў паліто з расшпіленымі гузікамі, абавязкова зашпіліць. У школе ёсць і музей, і жывы куток, і цудоўны двор, які ўлетку проста патанае ў розных кветках. А хіба лёгка падтрымліваць у належным стане школьны будынак, якому ўжо вельмі і вельмі шмат гадоў? Але Тамары Фролаўне гэта ўдаецца".

А я ўспамінаю, як гады чатыры таму назад, падчас сустрэчы мы закранулі чарнобыльскую тэму. Мазыр жа – у ста кіламетрах ад Чарнобыля. Тамара Фролаўна проста сказала: "Ведаеш, Ала, я ж усю Фрунзаўку за мяжу наладзіла". (Фрунзаўка – вуліца Фрунзе, на якой знаходзіцца школа).

Дзеці са звычайных, простых сем'яў пабачылі свет, многія завязалі перапіску, сяброўскія сувязі, а некага гэтыя паездкі ўратавалі ад крутога павароту лёсу (не ў лепшы бок).

Нялёгка быць і дырэктарам, і жонкай, і маці. Але, як ні банальна гэта гучыць, Тамара Фролаўна – гэта той выпадак, калі "усё атрымалася". Сваё сямейнае жыццё маладая сям'я двух настаўнікаў пачынала вельмі сціпла, абодва былі з вялікіх сем'яў, таму свой дом будавалі ў літаральным сэнсе па цаглінцы. Вырасцілі дачку і сына. Дачка – урач-неўрапатолаг.

Я ведаю, што Тамара Фролаўна – даўні падпісчык нашай газеты. Мне было вельмі прыемна даведацца, што яна заўсёды чакае маіх матэрыялаў. І некаторыя нават захоўвае. Таму сёння, мая дарагая настаўніца, калі Вам спаўняецца 55 гадоў, дазвольце сказаць Вам адно кароткае слова – "Дзякуй!".

Ала ШАЎЦОВА.

Кошт вышэйшай адукацыі

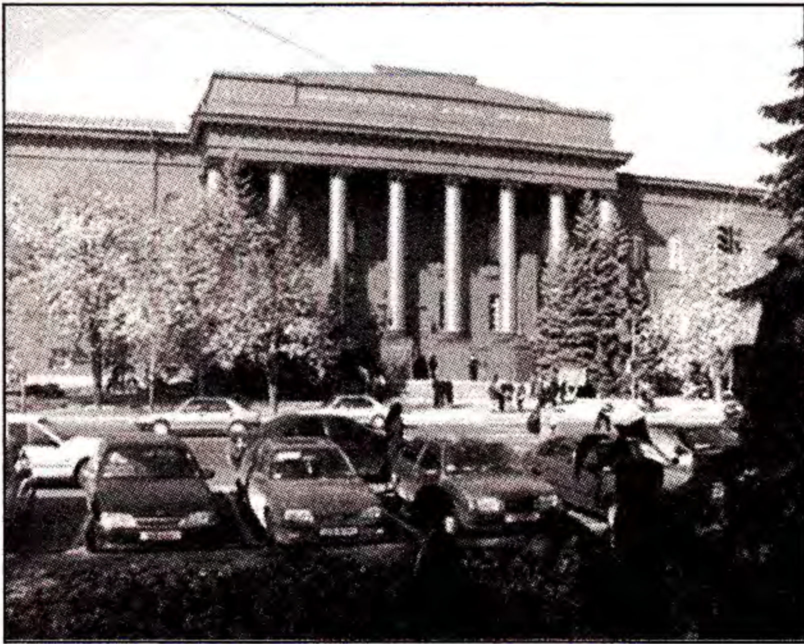
Працэсы рэфармавання адукацыйнай галіны, якія апошнім часам вельмі актыўна ідуць у большасці постсавецкіх краін, успрымаюцца неадназначна. Калі афіцыйныя структуры выканаўчай улады ўпэўнены ў правільнасці абранага курсу, дык многія прадстаўнікі грамадскасці і спецыялісты - не зусім. Адрозніваюцца і меркаванні розных сацыяльных слаёў і груп насельніцтва: больш забяспечаныя падтрымліваюць пераход на рынкавыя рэйкі, маламаёмныя заклапочаны захаваннем сацыяльных гарантый. "Настаўніцкая газета" знаёміць чытачоў з Інтэрнет-артыкулам Аляксандра Бораня, які выказваецца ад імя ўкраінскіх студэнтаў.

Сітуацыю з адукацыяй на Украіне большасць мясцовых экспертаў і журналістаў ацэньвае даволі крытычна. Нядаўна прыняты Закон аб вышэйшай адукацыі не апраўдаў большасці спадзяванняў: прызначаны адрэгуляваць дзейнасць вышэйшых навучальных устаноў у сучасных умовах, ён, між тым, не прадугледзеў кардынальных зрухаў у рэфармаванні вышэйшай школы. Пры абмеркаванні праекта засяродзіліся, у асноўным, на некалькіх пазіцыях: працэнт бюджэтнікаў, працэдура абрання рэктараў і дзейнасць украінскіх ВНУ за мяжой. Самымі актуальнымі гэтыя праблемы назваць наўрад ці даводзіцца. Распрацоўшчыкі праекта зноў пакінулі па-за ўвагай меркаванне галоўных удзельнікаў адукацыйнага працэсу – студэнтаў, якіх сёння хвалююць многія істотныя пытанні.

Найбольш вострай на сённяшні дзень застаецца праблема даступнасці вышэйшай адукацыі для шараговага грамадзяніна. Не сакрэт, што набыццё спецыяльнасці стала справай жыцця і смерці для сотняў тысяч украінскіх сем'яў. Традыцыйна бацькі не шкадуюць грошай на адукацыю, чым добра карыстаюцца лоўкія дзялкі, якія ўмела маніпуліруюць уяўленнямі пра перспектыўнасць і прэстыжнасць той альбо іншай прафесіі. Падкрэслім, што размова ідзе не пра аб'ектыўны попыт на рынку працы, а толькі пра штучны ажыятаж вакол стыхійна папулярных спецыяльнасцей.

Міністэрства адукацыі і навукі на працягу года некалькі разоў складае пераможныя рэляцыі пра чатырохпрацэнтны рост бюджэтнікаў. Аднак лягчэй вярблюду прайсці праз вушка іголкі, чым звычайнаму абітурыенту трапіць на пэўныя факультэты. Чыноўнікі міністэрства не хаваюць праблемы карумпіраванасці вышэйшай школы, але змагацца з ёй прапануюць павелічэннем колькасці кантрактнікаў – маўляў, лепш няхай плацяць афіцыйна. Адсюль і ўся мітусня вакол 51-працэнтнай квоты для бюджэтнікаў. Міністр адукацыі і навукі В.Крэмень лічыць, што яна "штучна абмяжоўвае магчымасці тых, што жадае вучыцца на платнай аснове". Занепакоенасць міністра можна зразумець, бо давядзецца выдаткоўваць значныя сродкі з дзяржаўнага бюджэту, а калі б такой квоты не існавала, асноўны цяжар фінансавання быў бы аўтаматычна перакладзены на студэнтаў і іх бацькоў. Ды і пры ўмове квоты атрымліваецца, што палова сем'яў краіны ў стане аплачваць вучобу сваіх дзяцей. Такі падыход, мякка кажучы, не зусім стасуецца з дадзенымі аб узроўні дабрабыту ўкраінскага грамадства, пераважная частка якога знаходзіцца за рысай беднасці альбо балансуе на яе мяжы.

Многія адзначаюць, што асаблівасцю ўкраінскай вышэйшай школы фактычна стала каставасць: існуе цэлы шэраг спецыяльнасцей, даступных толькі пэўнаму колу асоб. Справа нават не ў тым, што таленавіты чалавек з пралетарскімі каранямі не здолее паступіць на жаданы факультэт – у яго проста ніколі не будзе адпаведнага ўзроўню падрыхтоўкі. На гэта перш за ўсё ўплывае тое, што паступіць у прэстыжную ВНУ немагчыма без адпаведнай падрыхтоўкі ў прывілеяваных сярэдніх навучальных установах, якія трывала ўвайшлі ў сённяшнюю рэчаіснасць, або без дапамогі рэпетытараў, на якіх патрабуюцца вялікія грошы. Такім чынам, вышэйшая адукацыя ў краіне становіцца строга дыферэнцыраванай у залежнасці ад узроўню даходаў. Можна запярэчыць, што ў гэтым няма нічога кепскага і гэта ўсяго толькі частка натуральнага развіцця грамадства.

Але такое ігнараванне прынцыпаў сацыяльнай справядлівасці непазбежна прывядзе да яшчэ большага расслаення грамадства, прычым не толькі па маёмасных, але і па інтэлектуальных, свядомасных, палітычных крытэрыях. Частка такога грамадства будзе канчаткова люмпенізавана, а паколькі для яе не адкрыецца ніякай эвалюцыйнай перспектывы, яна скіруецца выключна на ўспрыняцце разбуральных і вульгарна-рэвалюцыйных ідэй кшталту "ўсё ўзяць і падзяліць". Улічваючы, што колькасць такіх людзей можа быць вельмі значнай, перспектывы ўсёй краіны на далейшае паступальнае развіццё і паўнапраўную інтэграцыю ў сусветную супольнасць пры такім раскладзе выглядаюць даволі праблематычнымі.

Існуюць праблемы і ў самой вышэйшай школе. Зразумела, выкладчыкаў больш за ўсё непакояць вялікая вучэбная нагрузка, якая не пакідае часу на навуковыя даследаванні, мізэрная заработная плата і г.д. Для студэнтаў на першым месцы знаходзяцца пытанні стыпендыяльнага забеспячэння, наяўнасці месцаў і адпаведных побытавых умоў у інтэрнатах і іншыя.

Сур'ёзныя пытанні ёсць і да самога зместу навучальнага працэсу. Сёння ўжо відавочна, што пералік з дванаццаці абавязковых для ўсіх універсітэтаў дысцыплін (усё астатняе – профільныя прадметы і спецыялізацыі) зусім не з'яўляецца адлюстраваннем універсітэцкай адукацыі. Гэты базавы кампанент нагадвае, хутчэй, выпадковы набор курсаў. Нядаўна афіцыйныя крыніцы ў міністэрстве паведамілі аб змяншэнні аўдыторнай нагрузкі да трыццаці гадзін у тыдзень. Чамусьці ніхто не ўзрадаваўся такому праекту. Выкладчыкам гэта пагражае скарачэннямі, а студэнты павінны задумацца – калі скарачэнне, дык за кошт чаго? Калі профільных дысцыплін, то вышэйшая адукацыя як такая пaступова траціць сэнс, ператвараецца ў эрзац, бо займацца саманавучаннем і самаадукацыяй могуць людзі матэрыяльна незалежныя, не вымушаныя палову дня праводзіць у аўдыторыях, а пасля адпрацоўваць 8-гадзінны (а часам і ненарміраваны) працоўны дзень па-за сценамі універсітэта. Калі ж гэта скарачэнне абавязковых дысцыплін, дык якіх менавіта і калі? У рэшце рэшт, чаму не пацікавіліся ў нас, ад чаго можна адмовіцца, а на што, наадварот, павялічыць гадзіны?

Для класічных універсітэтаў характэрна захаванне аўтарытарных адносін паміж выкладчыкамі і студэнтамі, разам з тым нават у школах пакрысе пачынае распаўсюджвацца педагогіка супрацоўніцтва. Украінскі ж студэнт пакуль так і не стаў партнёрам выкладчыка, асобай, якая самастойна, толькі пры пэўнай дапамозе настаўніка атрымлівае спецыяльнасць, вызначае скіраванасць сваіх навуковых схільнасцей. Студэнцкае самакіраванне, як і ўдзел у планаванні вучэбнага працэсу, застаецца пакуль толькі на паперы. Большасць студэнтаў рэгіянальных ВНУ да гэтай пары пазбаўлены права выбіраць спецкурсы, выкладчыкаў нарматыўных дысцыплін, хаця адпаведны вопыт ёсць у шэрагу вядучых універсітэтаў краіны, кіраўніцтва якіх не палохаецца эксперыментаў і наватарства.

Пра эфектыўнасць вышэйшай адукацыі, як вядома, мяркуюць па працаўладкаванню спецыялістаў. І тут мы сутыкаемся з парадаксальнай сітуацыяй. Аказваецца, аб'ёмы прыёму ў ВНУ вызначаюцца аўтаномна ад рэальных запатрабаванняў рынку. Штогод штучна нарошчваецца колькасць выпускнікоў з вышэйшай адукацыяй, але размова тут не ідзе аб якасці. Любому больш-менш дасведчанаму ў сферы адукацыі спецыялісту вядома, што за некалькі гадоў якасна павялічыць кадравы патэнцыял ВНУ немагчыма – для гэтага патрабуецца даволі працяглы час і значныя фінансавыя выдаткі. Гэта значыць, павелічэнне колькасці студэнтаў адбываецца, пасутнасці, за кошт падзення якасці выкладання.

Вышэйшыя навучальныя ўстановы кожны год выдаюць 360 тысяч дыпломаў. Статыстыка сведчыць, што з агульнай колькасці выпускнікоў ВНУ ў 2000 годзе толькі палова атрымала накіраванні на работу. Працаўладкаванне астатніх было праблематычным. Нікога ўжо не здзіўляе адсутнасць працы для спецыялістаў, што вучыліся па дзяржзаказу, і, па логіцы, вельмі патрэбныя дзяржаве.

Калі на падрыхтоўку спецыяліста затрачаны бюджэтныя сродкі, то, зразумела, дзяржава павінна была б яго працаўладкаваць, – іншымі словамі, узнавіць практыку накіраванняў на работу. У нас жа цэлыя факультэты рыхтуюць спецыялістаў для віртуальных запатрабаванняў. Адразу ж пасля заканчэння такіх ВНУ студэнты вымушаны праходзіць перакваліфікацыю. Але і тут існуюць праблемныя пытанні. Што можа прапанаваць ВНУ нядаўняму выпускніку, які не здолеў знайсці працу ў родным раёне, перыферыйны цэнтр працаўладкавання? Курсы прадаўцоў альбо аператараў кацельняў, а каб стаць хаця б машыністкай, трэба ехаць у абласны цэнтр. Таму ці такім ужо добрым падаецца плануемае ў сёлетнім годзе павелічэнне колькасці бюджэтнікаў на 10%?

Вышэйшая адукацыя, адарваная ад рэальнасці, непазбежна ператвараецца ў цяжар для ўсяго грамадства, становіцца затратнай сферай, нездольнай даць станоўчы вынік і адказаць на патрабаванні часу. Выйсце бачыцца ў прывязцы адукацыйнага працэсу да рынкавага попыту, з адначасовым захаваннем асноўных дзяржаўных гарантый для падтрымання сацыяльнага балансу ў грамадстве.

НА ЗДЫМКУ: будынак Кіеўскага дзяржаўнага універсітэта.

По старонках Інтэрнета

Дзейнасць прыватных ВНУ падвергнецца рэвізіі

Міністэрства адукацыі Расійскай Федэрацыі збіраецца правесці "аўдыт" усіх ВНУ. Прычым чыноўнікаў перш за ўсё хвалюе якасць ведаў, якія атрымліваюць выпускнікі. Па словах міністра Уладзіміра Філіпава, ужо да канца І паўгоддзя ў краіне будзе створана незалежная сістэма атэстацыі і кантролю якасці адукацыі. Менавіта такія функцыі будуць ускладзены на новую інспекцыю, фарміраванне якой у бліжэйшы час павінен ухваліць урад. У праекце урадавай пастановы гаворыцца, што інспекцыя будзе валодаць правам адклікаць ліцэнзіі ў тых ВНУ, якія не адпавядаюць адукацыйным стандартам. Праўда, не зусім зразумела, што маецца на ўвазе пад адукацыйным стандартам: ніякіх уніфікаваных патрабаванняў на гэты конт не існуе. Сам міністр лічыць, што змены трэба ўнесці і ў існуючы закон "Аб адукацыі", бо сёння кожны рэгіён імкнецца адкрыць у сябе ўласны універсітэт ці хаця б заснаваць філіял прэстыжнай сталічнай ВНУ. Але пры гэтым нікога не хвалюе, хто і што там будзе выкладаць. Універсітэты і акадэміі працягваюць пладзіцца, як грыбы пасля дажджу, і такое становішча выклікае ў міністра расчараванне. Ён незадаволены, напрыклад, тым фактам, што пры ліцэнзаванні навучальных устаноў закон не дапускае экспертызы вучэбных праграм. Акрамя таго, на словах Філіпава, неабходна паскорыць працэс адклікання ліцэнзій з тых навучальных устаноў, якія не адпавядаюць стандартам якасці. Зараз такая працэдура дапускаецца на падставе судовага рашэння, але, верагодна, пасля з'яўлення сістэмы атэстацыі пазбаўленне ліцэнзіі стане магчымым і ў адміністрацыйным парадку.

Даводзячы свой пункт погляду, Філіпаў нагадаў, што ў мінулым годзе з 1,3 мільёна выпускнікоў школ у ВНУ паступілі 1,23 мільёна. Міністр сцвярджае, што такая колькасць не магла перайсці ў якасць: выпускнікі большасці ВНУ наўрад ці здолелі ўладкавацца па спецыяльнасці – узровень падрыхтоўкі надзвычай нізкі. Уладзімір Філіпаў выказаў меркаванне, што зараз большасць хлопцаў ідзе ў ВНУ нават не за дыпломам, проста такім чынам шукае паратунак ад арміі. І калі забараніць паступленне ў прыватныя ВНУ нельга, дык трэба хаця б сачыць, каб дапамога прызыўнікам не стала асноўным "профілем" работы гэтых устаноў. Падставы для хвалявання ў прыватных ВНУ ёсць ужо зараз – у Міністэрстве адукацыі сфарміраваны дзве рабочыя групы – па 150 чалавек у кожнай, якія вось-вось будуць накіраваны ў рэгіёны для рэвізіі.

Парламент разгледзеў папраўкі

Парламент Эстоніі ў другім, заключным, чытанні разгледзеў папраўкі да Закона "Аб асноўных школах і гімназіях", якія рэгулююць перавод рускамоўных школ на эстонскую мову навучання. Справа ў тым, што, згодна з першапачатковай рэдакцыяй закона, усе рускамоўныя агульнаадукацыйныя ўстановы абавязаны былі перайсці на дзяржаўную мову да 2007-2008 гг.

"У адпаведнасці з нашымі папраўкамі папячыцельскі савет любой рускамоўнай школы атрымлівае права самастойна прымаць рашэнне аб пераходзе на эстонскую мову да азначанага тэрміну", – сказаў у інтэрв'ю агенцтву РИА "Новости" адзін з аўтараў новых паправак, дэпутат парламента ад кіруючай Цэнтрысцкай партыі Эстоніі Міхаіл Стальнухін. Па яго словах, папячыцельскаму савету дастаткова выйсці з такім хадайніцтвам на ўзровень мясцовага самакіравання, якое будзе абавязана перадаць яго на зацвярджэнне рэспубліканскаму ўраду.

Як падкрэсліў Міхаіл Стальнухін, калі ў рускамоўнай школе да гэтага часу няма выкладчыка дзяржаўнай мовы і для яе не рыхтуюцца настаўнікі-прадметнікі на гэтай мове, дык ніхто не зможа патрабаваць ад яе пераходу на эстонскую мову навучання. "Фактычна вышэйазначаны дакумент поўнасцю здымае праблему рускамоўнай гімназічнай адукацыі ў месцах кампактнага пражывання некарэннага насельніцтва краіны", – лічыць дэпутат.

Семінар для старшакласнікаў

Семінар для вучняў старэйшых класаў "Перспектывы цывілізацыі вачыма выпускнікоў школ XXI стагоддзя", у якім узялі ўдзел школьнікі Украіны і Расіі, адбыўся напрыканцы сакавіка ў Падмаскоўі.

У цырымоніі адкрыцця семінара прынялі ўдзел дэпутат Дзяржаўнай Думы Расійскай Федэрацыі Вячаслаў Ігруноў і саветнік пасла Украіны ў РФ Уладзімір Ражок. Падчас мерапрыемства былі узняты дзяржаўныя сцягі дзвюх краін, а таксама пасаджана дрэва сяброўства, якім чамусьці быў абраны ядловец.

Ініцыятыву правядзення семінара ўзяў на сябе грамадскі савет украінска-расійскага супрацоўніцтва. Сярод тэм, што былі абмеркаваны, – роля адукацыі і навукі ў развіцці цывілізацыі, глабалізацыя свету і месца ў ім Расіі і Украіны, развіццё адносін паміж буйнейшымі славянскімі дзяржавамі.

Па словах Вячаслава Ігрунова, гэта першы семінар, які праводзіцца менавіта сярод школьнікаў. "А ўсе праблемы, якія з'яўляюцца ключавымі для нашага свету, павінны быць асэнсаваны менавіта ў маладым узросце", – сказаў дэпутат. Ігруноў таксама паведаміў, што першапачаткова гэты семінар планаваўся толькі для расійскай моладзі, і толькі зусім нядаўна ўзнікла раптоўная ідэя запрасіць і украінцаў. Па яго словах, "у год Украіны ў Расіі такія мерапрыемствы будуць спрыяць аб'яднанню нашых народаў. А адносіны паміж братнімі дзяржавамі даводзіцца ўзнаўляць літаральна па кавалках. Пакуль жа яны выйдуць на належны ўзровень, хутчэй за ўсё, пройдзе шмат часу".

Ва універсітэце Абердзіна створана глыбакаводная лабараторыя

Вучоныя універсітэта шатландскага горада Абердзін (Aberdeen University) завяршылі работу над стварэннем глыбакаводнай лабараторыі. Кошт станцыі, здольнай пагружацца на глыбіню 6 кіламетраў, склаў 1,2 мільёна фунтаў стэрлінгаў. Лабараторыя прызначана для правядзення даследаванняў дна сусветнага акіяна і ўяўляе вялікую цікавасць не толькі для біёлагаў, але і для спецыялістаў, што займаюцца нафтавымі распрацоўкамі марскога дна.

Секс-настаўнікі з Каліфорніі

Курс лекцый па мужчынскай і жаночай сексуальнасці, які чытаўся ў Каліфарнійскім універсітэце, прыпынены з-за таго, што ў яго рамках студэнтаў прымушалі ўдзельнічаць у акцыях, якія прыніжалі іх чалавечую годнасць. Так, юнакі былі вымушаны слухаць сексуальныя фантазіі наведвальнікаў стрыптызбараў для гомасексуалістаў і глядзець адкрытую парнаграфію. Па стрыптызклубах вадзілі і дзяўчат – для іх прадугледжваліся лекцыі парназорак.

Кіраўнікі факультэта сацыялогіі забілі трывогу пасля таго, як адна са студэнтак універсітэта расказала, што падчас экскурсіі ў стрыптыз-бар для геяў іх выкладчык сам прадэманстраваў на сцэне стрыптыз, а пасля ўступіў у сексуальны кантакт з адным з артыстаў клуба. "Гэта было сапраўднае вар'яцтва", – сказала яна. Другі студэнт паведаміў, што хлопцаў яго курса адкрыта запрашалі прыняць удзел у оргіі, якую планавалі правесці дома ў іншага выкладчыка.

Афіцыйны прадстаўнік універсітэта Мэры Фелдэ заявіла, што расследаванне вылучаных абвінавачанняў ужо пачалося. "Падобная дзейнасць, зразумела, не ўваходзіць у праграму навучання, – адзначыла яна. – Курсы мужчынскай і жаночай сексуальнасці былі ўведзены ў праграму дзесяць гадоў таму з мэтай вывучыць забабоны і адхіленні ў свядомасці, звязаныя з сексам. Але добрае пачынанне сапсавалі".

Павышаць якасць адукацыі на паўночным захадзе Расіі будуць фіны

У рамках супрацоўніцтва ў галіне адукацыі з памежнымі рэгіёнамі Расіі Нацыянальнае ўпраўленне адукацыі Фінляндыі запускае ў сёлетнім годзе два новыя праекты: "Удасканаленне сістэмы якасці адукацыі у Мурманскай вобласці" і "Развіццё сістэмы інфармацыйна-аналітычнага забеспячэння эфектыўнай структуры кіравання ў адукацыі Рэспублікі Карэлія".

Як паведаміў кіраўнік праекта з Нацыянальнага ўпраўлення адукацыі Фінляндыі Анці Картунен (Antti Karttunen), напачатку быў аб'яўлены тэндэр для вызначэння ўстаноў адукацыі, кансалтынгавых кампаній і іншых зацікаўленых арганізацый, якім будзе даручана непасрэдная рэалізацыя праектаў. Гэтая частка работы будзе скончана да лета, а завяршэнне усіх мерапрыемстваў запланавана на канец 2004 года. "Агульны кошт двух праектаў ацэньваецца ў 368 тысяч еўра", – адзначыў Анці Картунен. – На запуск праектаў у 2002 годзе фінскі ўрад выдзеліў 169 тысяч еўра, астатняя частка бюджэту будзе зацвярджацца па меры ажыццяўлення работ у 2003 і 2004 гадах".

Камп'ютэрныя гульні могуць увайсці ў праграму брытанскіх школ

Англійскія вучоныя высветлілі, што камп'ютэрныя гульні аказваюць дабратворнае ўздзеянне на здольнасці дзяцей да лагічнага мыслення і хуткага прыняцця рашэнняў у складаных сітуацыях.

У даследаванні, праведзеным спецыялістамі з арганізацыі "Teachers Investigating Educational Multimedia", прынялі ўдзел больш за 700 дзяцей ва ўзросце ад 7 да 16 гадоў. У выніку было выяўлена, што камп'ютэрныя гульні спрыяюць поспехам дзяцей у вучобе. Назіралася паляпшэнне паказчыкаў па такіх прадметах, як матэматыка, правапісанне і чытанне.

Як сцвярджаюць аўтары даследавання, камп'ютэрныя гульні, акрамя ўсяго іншага, развіваюць камунікатыўныя здольнасці, таму што дзеці, як правіла, любяць гуляць на камп'ютэры парамі альбо невялікімі групамі. У якасці прыкладу гульняў, што развіваюць у дзяцей лагічнае мысленне, даследчыкі назвалі вядомых "Сімаў", дзе гульцам прапануецца пабудаваць горад і стварыць у ім грамадства, падтрымліваючы яго жыццядзейнасць.

Многія ставяцца да пытання дастаткова сур'ёзна. Так, ва ўрадзе прапрацоўваюцца шляхі ўкаранення камп'ютэрных гульняў у школьную праграму.

Даследаванне таксама засведчыла той факт, што ва ўмовах імклівага тэхналагічнага развіцця грамадства традыцыйная адукацыя, заснаваная на вывучэнні падручнікаў і чытанні кніг, губляе свае пазіцыі. Так, высветлілася, што 15-гадовыя падлеткі праводзяць за чытаннем кніг усяго 2 гадзіны на тыдзень, у той час як на прагляд тэлепраграм у іх трацiцца 11 гадзін, а 9 займаюць камп'ютэрныя гульні.

Бібліятэк шмат, а школ не хапае

Колькасць прадпрыемстваў рознічнага гандлю ў Краснаярску перавышае федэральныя нарматывы ў 2 разы. Пра гэта на пасяджэнні калегіі адміністрацыі горада паведаміў намеснік кіраўніка краявога цэнтра, дырэктар дэпартамента горадабудаўніцтва Анатоль Грыгарэнка. Па яго словах, нарматывы, устаноўленыя федэральнымі ўладамі, перавышаны таксама і па колькасці бібліятэк. А вось школ і дзіцячых садкоў у Краснаярску недастаткова – адпаведна 85 і 90% ад устаноўленай нормы.

Інтэрнаты таксама спаборнічаюць

У Іванаўскай вобласці Расійскай Федэрацыі падведзены вынікі агляду-конкурсу інтэрнатаў навучальных устаноў сярэдняй прафесійнай адукацыі. Ён быў арганізаваны абласным упраўленнем адукацыі, камітэтам па справах моладзі, а таксама Саветам дырэктараў навучальных устаноў сярэдняй прафесійнай адукацыі Іванаўскай вобласці. Усяго ў вобласці сярод 33 устаноў прафесійнай адукацыі толькі 18 маюць уласныя інтэрнаты, дзе пражываюць 2800 навучэнцаў. Конкурсная камісія адзначыла, што ў большасці інтэрнатаў створаны спрыяльныя ўмовы для пражывання: пакоі, разлічаныя на 2-х і 3-х чалавек, абсталяваныя кухні, душавыя, пакоі для заняткаў, бібліятэкі, спартыўныя і трэнажорныя залы. У цяперашні час у трох інтэрнатах праводзіцца капітальны рамонт.

Лепшымі ж былі прызнаны інтэрнаты Кінешмскага педагагічнага каледжа, Іванаўскага абласнога вучылішча культуры і Шуйскага медвучылішча. Ім уручаны дыпломы і каштоўныя падарункі. Дыпломамі аргкамітэта адзначаны таксама інтэрнаты Іванаўскага энергетычнага і аўтатранспартнага каледжаў, Іванаўскага кааператыўнага тэхнікума і Палехскага мастацкага вучылішча.

Шэсцьдзесят рускамоўных студэнтаў з Эстоніі атрымаюць стыпендыю мэра Масквы

Як паведаміла агенцтва РИА "Новости", 60 рускамоўных студэнтаў з Эстоніі атрымаюць стыпендыі мэра Масквы у памеры 50 долараў ЗША. Такое рашэнне прыняў днямі папячыцельскі савет праграмы стыпендыі Юрыя Лужкова, якая дзейнічае ў краіне ўжо два з паловай гады.

"У першую чаргу праграма скіравана на падтрымку дзяцей з малазабяспечаных рускамоўных сем'яў", – паведаміў член папячыцельскага савета, намеснік кіраўніка Дэпартамента міжнародных сувязей урада Масквы Уладзімір Лебедзеў. Па яго словах, праграма дае студэнтам магчымасць атрымліваць адукацыю на роднай мове. "Для нас гэта мае агромністае значэнне ў плане захавання рускай культуры і рускай мовы ў Эстоніі", – зазначыў ён.

"Калі параўноўваць з Масквой, дык гэта працяг той жа лініі, якой мы прытрымліваемся ў нашым горадзе, дзе пражываюць прадстаўнікі больш 130 нацыянальнасцей." – сказаў на заканчэнне прэс-канферэнцыі Уладзімір Лебедзеў.

У Мікалаеве створаны гуманітарны універсітэт

На базе Мікалаеўскага філіяла Нацыянальнага універсітэта "Кіева-Магілянская акадэмія" будзе створаны Мікалаеўскі дзяржаўны гуманітарны універсітэт імя Пятра Магілы. Аб прыняцці гэтага рашэння аб'явіў у Мікалаеве падчас сустрэчы з выкладчыкамі і студэнтамі ВНУ Прэм'ер-міністр Украіны Анатоль Кінах.

Сённяшнім часам у Мікалаеўскім філіяле Нацыянальнага універсітэта "Кіева-Магілянская акадэмія" вучыцца каля 1,51 тысячы студэнтаў. Ліцэнзаваны аб'ём прыёму складае 460 чалавек у год. У ВНУ дзейнічае аспірантура па 11 напрамках. Адукацыйны працэс забяспечваюць 12 кафедр, на якіх працуюць 170 выкладчыкаў.

Камп'ютэры ўручылі за кансерватызм

Нядаўна былі падведзены вынікі конкурсу навуковых работ "Расійскі кансерватызм: ідэя, гісторыя, перспектыва." Днямі ў Маскоўскім дзяржаўным універсітэце адбылося ўрачыстае ўшанаванне пераможцаў. Журы конкурсу разгледзела больш за 500 прац студэнтаў аспірантаў расійскіх ВНУ. У МДУ за "круглым сталом" сустрэліся трынаццаць лепшых: 3 лаўрэаты і 10 дыпламантаў конкурсу. Яны прыехалі з Яраслаўля, Новасібірска, Дагестана, Далёкага Усходу, іншых рэгіёнаў Расіі. Лаўрэатам уручылі ноўтбукі, а дыпламантам – монаблокі з убудаванымі відэамагнітафонамі. Акрамя таго, кожны атрымаў дыплом, на якім стаяць подпісы Міністра па надзвычайных сітуацыях Сяргея Шойгу, Міністра адукацыі Уладзіміра Філіпава і рэктара МДУ Віктара Садоўнічага.

Падчас свайго выступлення рэктар Маскоўскага дзяржаўнага універсітэта сказаў пра неабходнасць для навукоўцаў асэнсавання і звароту да традыцый расійскага грамадства. Ён адзначыў, што Расія на працягу ўсяго свайго існавання трымалася менавіта на традыцыях здаровага кансерватызму, які зусім не выключае паступальнага развіцця краіны.

Міністэрства аховы здароўя ўзгадала пра школьнікаў

Згодна з прагнозам Міністэрства аховы здароўя, толькі ў бягучым годзе на правядзенне дыспансерызацыі спатрэбіцца 11 мільярдаў рублёў. Вынікі работы плануецца падвесці напрыканцы года.

Не сакрэт, што колькасць хворых выпускнікоў школ павялічваецца штогод. Многія з іх да заканчэння вучобы маюць па два-тры хранічныя захворванні. Асаблівую трывогу выклікае здароўе дзяўчат – яно, як правіла, нашмат горш, чым у хлапцоў-падлеткаў.

На нядаўняй калегіі Міністр аховы здароўя заявіў, што дыспансерызацыя будзе максімальна пільнай, "адраснай", абсалютна на кожнага расійскага падлетка будзе заведзена асабістая медыцынская картка. Акрамя таго, што ў школах плануецца стварыць сетку медыцынскіх кабінетаў, у буйных агульнаадукацыйных установах будуць свае ўрачы-педыятры. Яшчэ адзін важны кірунак работы, які неабходна істотна палепшыць, – забеспячэнне школьнікаў гарачым харчаваннем.

Цярпімасць выхаваюць у школе

Сталічным тынейджэрам давядзецца наведваць урокі цярпімасці. Занепакоены шматлікімі інцыдэнтамі на расавай глебе, што сталі прычынай чалавечых ахвяр, маскоўскі ўрад вырашыў арганізаваць выкладанне ў школах новага прадмета, які "павінен будзе прывіць падрастаючаму пакаленню асноўныя навыкі цярпімасці". Назва курса пакуль яшчэ не прыдумана, але чыноўнікі ўмоўна абазначылі яго як "спрыянне ўсталяванню талерантнай свядомасці і папярэджанню экстрэмізму". Для кансультацый плануецца прыцягнуць адпаведных спецыялістаў – работнікаў праваахоўных органаў, якія будуць тлумачыць настаўнікам, што і як трэба выкладаць.

Інтэрнет для... зняволеных

Выхаванцам Ікшынскай калоніі, як ні па-блюзнерску гэта прагучыць, пашанцавала так, як шанцуе далёка не кожнаму расійскаму школьніку. Папраўчую ўстанову для падлеткаў падключылі да Інтэрнета, а падобнае задавальненне і сёння даступна не кожнай агульнаадукацыйнай установе. Акцыя па інтэрнетызацыі калоніі прайшла пад эгідай Федэрацыі Інтэрнет-адукацыі. З яе дапамогай педагогі агульнаадукацыйнай школы, што існуе пры калоніі, адкрылі ўласны сайт, арганізавалі вучэбна-інфармацыйны цэнтр на 15 рабочых месцаў, абсталяваны па апошняму слову тэхнікі.

Праўда, наведваць клас змогуць не ўсе, а толькі тыя, хто вызначаецца прыкладнымі паводзінамі і вучобай. І, зразумела, доступ да асобных рэсурсаў, напрыклад, порнасайтаў, забаронены. А вось атрымліваць карысную пазнавальную і адукацыйную інфармацыю падлеткі змогуць у поўным аб'ёме.

Арганізаваная Федэрацыяй Інтэрнет-адукацыі акцыя, такім чынам, дасць магчымасць вырашыць важную сацыяльную задачу – калонія будзе выпускаць не толькі слесараў альбо токараў, але і вопытных карыстальнікаў Інтэрнета, якім дзе значна лягчэй адаптавацца ў сучасным жыцці.

Арганізатары акцыі спадзяюцца, што эксперымент стан "першай ластаўкай" і ўдасца прыцягнуць да гэтай справы спонсараў. Гэтаму можа садзейнічаць і тое, што тэма дапамогі зняволеным –дастаткова папулярная (асабліва ў пэўных колах грамадства), і правядзенне такіх акцый можа быць добрым іміджавым праектам для многіх камерцыйных арганізацый.

Выдатныя веды і за грошы не купіш

У Новасібірскім абласным судзе пачаўся суд над былым дацэнтам кафедры тэарэтычнай і прыкладной фізікі Новасібірскага дзяржаўнага аграрнага універсітэта Станіславам Вікулавым. Акрамя выкладчыка, на лаве падсудных апынуліся яшчэ чацвёра студэнтаў. Усе яны абвінавачваюцца ў атрыманні хабару.

Паводле дадзеных следства, Вікулаў стварыў арганізаваную злачынную групоўку са студэнтаў 3 і 4 курсаў з мэтай вымагання хабару ад іншых навучэнцаў. Падзельнікі "прадпрымальнага" выкладчыка прапаноўвалі сваім сакурснікам атрымаць станоўчую адзнаку на экзамене па фізіцы, не здаючы яго. У жадаючых яны збіралі залікоўкі і грошы. Сумы хабару вагаліся ў межах ад 100 да 400 рублёў, у залежнасці ад таго, якую адзнаку хацеў атрымаць студэнт. Праціпраўную дзейнасць выкладчыка супрацоўнікі праваахоўных органаў спынілі летам мінулага года. Усяго ўстаноўлена 58 фактаў атрымання хабару. Паколькі Вікулаў не ўяўляў пагрозы для грамадства, дык да апошняга часу ён займаўся выкладаннем свайго прадмета, праўда, ужо ў іншай ВНУ. Дзеянні дацэнта і яго памагатых трапляюць пад артыкул 290 (частку 2) Крымінальнага кодэкса, які прадугледжвае пазбаўленне волі тэрмінам да 7 гадоў.

Цікава, што Станіслаў Вікулаў за хабар прынцыпова не ставіў пяцёрак. Маўляў, выдатныя веды за грошы не прадаюцца.

Матэрыялы паласы падрыхтаваў Уладзімір МАТУСЕВІЧ.

Тамара МІРОНАВА, галоўны ўрач 33-й паліклінікі:

"За бязладнае стаўленне да сябе трэба плаціць"

"Забяспечыць здароўе моладзі немагчыма намаганнямі адных медыкаў, – лічыць Т.Г.Міронава. – Навукай даказана, што толькі на 10 працэнтаў здароўе чалавека залежыць ад медыцынскага абслугоўвання і на 90 – ад ладу жыцця, дрэнных звычак, экалагічнай сітуацыі. Таму мы працуем поруч з адміністрацыяй вышэйшых навучальных устаноў і, галоўнае, спрабуем зацікавіць самых студэнтаў у паляпшэнні свайго здароўя".

Сярод 81 тысячы студэнтаў, якіх абслугоўвае 33-я паліклініка, амаль палова (!) мае хранічныя захворванні. Тры тысячы студэнтаў прыбылі з раёнаў, забруджаных у выніку чарнобыльскай аварыі, з іх 30 чалавек праходзяць лячэнне залозы шчытападобнай і іншых органаў. 772 студэнты – інваліды...

Штогод павялічваецца колькасць захворванняў органаў стрававання, сардэчна-сасудзістай, касцёва-мышачнай сістэм і, асабліва ў апошні час, – назіраецца распаўсюджанне інфекцыйных захворванняў – за кошт кішачных інфекцый і гепатыту. Гэтая сітуацыя не мае тэндэнцый ні да паляпшэння, ні да стабілізацыі.

Тыпавы будынак паліклінікі разлічаны на 850 наведванняў у змену, ці 1700 – у дзень. У мінулым годзе тут была перагрузка на 20 працэнтаў, а планаў па пашырэнні плошчаў пакуль няма. Выйсце бачыцца толькі адно: вырашаць праблемы аздараўлення і прафілактыкі на базе пунктаў аховы здароўя, якія дзейнічаюць пры сталічных ВНУ. Кожная вышэйшая навучальная ўстанова ў стане абсталяваць стаматалагічныя кабінеты, актывізаваць дзейнасць санаторыяў-прафілакторыяў. Да прыкладу, у бягучым годзе, магчыма, адкрыюцца стаматалагічны і гінекалагічны кабінеты на базе пункта аховы здароўя Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага універсітэта. Многія ВНУ зацікаўлены ў стварэнні ўласных рэабілітацыйных аздараўленчых цэнтраў. Так, Белдзяржуніверсітэт плануе пабудаваць сваю студэнцкую паліклініку. Калі б гэта здзейснілася, у 33-й паліклінікі былі б функцыі толькі лячэбнага і каардынацыйнага цэнтра, які б супрацоўнічаў з "мясцовымі" пунктамі аховы здароўя, псіхалагічнымі службамі і кафедрамі фізвыхавання.

Хворым быць не забароніш

– На жаль, пакуль што вышэйшыя навучальныя ўстановы не выхоўваюць у моладзі зацікаўленасці ў сваім здароўі, – лічыць Тамара Георгіеўна. – А хто як не нашы грамадзяне павінны разумець, што дасягненне жыццёвых дабротаў наўпрост залежыць ад стану здароўя?

Тым часам магчымасці для лячэння і аздараўлення ёсць. Дый медыцына не стаіць на месцы. У студэнцкай паліклініцы штогод укараняюцца новыя метады лячэння і дыягностыкі. Мінулы быў асабліва плённым у гэтых адносінах. Паліклініка набыла рэнтгенаўскі апарат новага пакалення, які дае мінімальную дозавую нагрузку; апарат для даследавання страўнікава-кішачнага тракту; апарат для дыягностыкі захворванняў. Разам з сучасным абсталяваннем прымяняюцца і новыя лячэбныя методыкі. Да прыкладу, шляхам іголкарэфлексатэрапіі (прасцей – іголкаўколвання) можна вызваліцца з аднолькавым поспехам як ад наступстваў нейраінфекцый, так і ад тытунёвай залежнасці ці празмернага апетыту. Між іншым, ля кабінета, дзе праводзяцца сеансы такога лячэння, чаргі не назіраецца.

У 33-й паліклініцы дзейнічае рэабілітацыйнае аддзяленне, куды накіроўваюць студэнтаў, што маюць хранічныя захворванні. У складзе аддзялення ёсць і дзённы стацыянар, і трэнажорная зала, і група фізіятэрапеўтычных працэдур. Ёсць планы падняць на навуковы ўзровень фізічную падрыхтоўку. Да спорту адносіны ўрачоў, уласна кажучы, адмоўныя. Бо вельмі рэдка, лічаць яны, чалавек праходзіць усе яго прыступкі і застаецца здаровым. А вось заняткі фізкультурай па інтарэсах вельмі карысныя, хоць гэта і дадае ім шмат работы (учора студэнт займаўся ў трэнажорнай зале, сёння – у басейне, а заўтра пойдзе на тэнісны корт; і ўсё гэта трэба санкцыяніраваць: правесці абследаванне і "даць дабро" у выглядзе даведкі).

Паліклініка зарабляе грошы

Паліклініка, апрача свайго асноўнага абавязку – лячыць студэнтаў, – аказвае платныя паслугі насельніцтву. Згодна з задачай Прэзідэнта, пастаўленай перад сістэмай аховы здароўя, – дасягнуць прыбытку ў аб'ёме 30 працэнтаў ад бюджэтнага фінансавання, – у студэнцкай паліклініцы з'явілася магчымасць крыху ўтрымліваць сябе. Аднак і гэтае "крыху" ажыццявіць няпроста. Па-першае, таму што расцэнкі на паслугі ў дзяржаўных медыцынскіх установах куды ніжэй. Па-другое, пэўная колькасць пацыентаў "з боку" стварае дадатковую нагрузку, што так ці інакш адбіваецца на якасці абслугоўвання студэнтаў. Праўда, Тамара Георгіеўна запэўніла, што сістэма талончыкаў уведзеная спецыяльна дзеля таго, каб ліквідаваць стаянне ў чарзе: на прыём да "стратэгічна важных" спецыялістаў (стаматолага, гінеколага) можна запісацца на два тыдні наперад.

Студэнты плацяць толькі за тры паслугі: афармленне даведкі, якая дазваляе атрымаць вадзіцельскія правы, медыцынскі агляд і заключэнне, калі яны набываюць газавую зброю альбо ад'язджаюць у замежжа. Як аказалася, і першае, і другое, і трэцяе нашы студэнты робяць вельмі актыўна. Па жаданню яны могуць аплачваць стаматалагічныя паслугі, а менавіта – калі аддаюць перавагу высакаякасным пламбіравальным матэрыялам і абязбольвальным прэпаратам. За аборты сёння студэнткі не плацяць.

– Я б зрабіла гэтую аперацыю платнай, – гаворыць галоўурач. – Растлумачу, чаму. У паліклініцы ёсць гінекалагічнае аддзяленне, тры аглядныя кабінеты. Ужо колькі гадоў мы атрымліваем гуманітарную дапамогу, у тым ліку і кантрацэптыўныя прэпараты. Іх кожная студэнтка можа атрымаць бясплатна на прыёме ў гінеколага. Больш за тое, у нас пастаянна дзейнічае так званая школа прафілактыкі неплануемай цяжарнасці. Я лічу, што кожная дзяўчына мае магчымасць своечасова атрымаць інфармацыю наконт таго, як пазбегнуць непажаданай цяжарнасці, а таксама папярэдзіць заражэнне венерычнымі захворваннямі. Менавіта таму належала б спагнаць з тых, хто так безадказна і бязладна ставіцца да свайго здароўя.

Статыстыка пяцігадовай даўнасці сведчыць, што 17 студэнтак з тысячы рабілі аборты, а мінулагодняя – толькі тры з тысячы. Здаецца, прафілактычная работа ў гэтым кірунку прыносіць свой плён. Хоць гэтыя даныя і не зусім дакладна адлюстроўваюць сапраўдны стан рэчаў: з "такімі" праблемамі многія звяртаюцца ў прыватныя клінікі, дзе галоўны козыр – адсутнасць чаргі. Затое не ўсе з іх гарантуюць якасць і абароненасць пацыентак у выпадках няўдалых аперацый і ўскладненняў. А наступствы ўсё ж прыходзіцца "расхлёбваць" урачам 33-й паліклінікі...

Без каментарыяў...

Цяпер замежныя студэнты сталічных ВНУ лечацца за грошы. Але гэта не перашкаджае ім з выключнай уважлівасцю ставіцца да свайго здароўя. Паранейшаму яны вызначаюцца тым, што звяртаюцца да ўрачоў пры найменшым адхіленні ў самаадчуванні і да лекавых працэдур адносяцца вельмі адказна. Калі ўжо назначылі масаж – дык гэта значыць не тое каб прапусціць 1–2 сеансы, але ні ў якім разе ні на адзін не спазніцца.

Аднойчы да Тамары Георгіеўны звярнулася са скаргай замежная студэнтка родам з нейкага далёкага ціхаакіянскага вострава. Маўляў, доктар выявіў у яе скрыўленне насавой перагародкі і прытым адмовіўся накіраваць на аперацыю. Галоўурач паспрабавала патлумачыць, што калі няма ніякіх парушэнняў дыхальных функцый, дык хірургічнае ўмяшанне – зусім лішняе. Аднак студэнтка не сунімалася: "Навошта, вы лічыце, я прыехала сюды вучыцца? Каб на радзіме зрабіць кар'еру. У мяне дакладна запланавана стаць міністрам эканомікі ў сваёй краіне. І каб гэта здзейснілася, я павінна мець абсалютнае здароўе!" Дзяўчына суцешылася толькі тады, калі яе запэўнілі, што такая "хвароба" не перашкодзіць ёй ні жыць, ні працаваць. Хоць бы і на пасадзе міністра...

Іна НІКІЦЕНКА.

Праблема

Ці трэба табе "гісторыя?"

Тое, што наркотыкі — гэта дрэнна, скажа любы першакласнік. З тым, што купіць іх у вялікім горадзе сёння лягчэй, чым зімовыя боты, згодзіцца любы падлетак. І сёння многія з іх, адчуўшы сябе "дарослымі", лічаць ці не гонарам улезці ў гісторыю пад назвай "Наркотыкі".

Такіх гісторый некалькі.

Гісторыя №1

Уся рамантыка, якой акружаны наркотыкі, вельмі сумніўная. Ніводзін наркаман на першай стадыі знаёмства не раскажа табе аб тым, што з ім здарыцца, калі ён не знойдзе дозу. Больш таго, спачатку табе будзе здавацца, што ты ніколі не сустракаў такога абаяльнага суразмоўцу. Праз кожнае слова ён будзе спасылацца на вядомых пісьменнікаў і музыкантаў, гаварыць пра тое, што многія творы мастацтва з'явіліся на свет менавіта дзякуючы наркотыкам, што толькі так можна пашырыць кругагляд, змяніць сябе і навакольнае асяроддзе, якое ўжо надта ж надакучыла. Рана ці позна ён прапануе табе паспрабаваць. А на тваю фразу аб тым, што ты ведаеш: першы раз – заўсёды бясплатна, будзе смяяцца проста ў твар, заявіўшы, што яму не трэба твае грошы – ён толькі хоча, каб ты зведаў неверагодныя адчуванні. А яшчэ ён табе абавязкова скажа, што з першага разу ніхто не становіцца наркаманам і з табой будзе ўсё ў парадку.

Але калі твайму новаму знаёмцу не даць ягоную дзённую дозу, дык са сціплага і абаяльнага ён ператворыцца ў дзікага і некіруемага чалавека, у якога ў жыцці ёсць толькі адна мэта – укалоцца. Ён ведае пра гэта, як і ўсе мы ведаем, што наркаман за год садзіць "на іголлу" пяць-шэсць чалавек. Чаму? Таму што так можна зарабіць на чарговую дозу. І яго нікольк не хвалюць твой лёс і твае праблемы, тое, што рана ці позна ты трапіш у яго шкуру і будзеш таксама шукаць спосабы здабыць грошы на тое, без чаго ты не зможаш мысліць сваё існаванне.

Гісторыя №2

Павер таму, хто сказаў табе, што наркотыкі – гэта шлях за краты. У кожнай крымінальнай хроніцы ёсць месца злачынствам, якія былі ўчынены пад уздзеяннем наркотыкаў. Акрамя таго, у нашай краіне існуе крымінальная адказнасць за захоўванне і продаж наркотыкаў. Таму ні пры якіх абставінах не кладзі наркотыкі ў кішэню, сумку. Ніхто не будзе слухаць, што гэта ў цябе ў першы раз, што цябе папрасілі і ты не змог адмовіць. Сярод тваіх новых сяброў, магчыма, знойдзецца і такі, хто скажа, што ўжо аднойчы купляў у цябе наркотыкі.

Калі з табой здарыцца нешта падобнае і ты не ўпэўнены, што зможаш сам знайсці выйсце з гэтай сітуацыі, раскажы ўсё бацькам альбо каму-небудзь з блізкіх дарослых людзей, каму ты давяраеш. Магчыма, зрабіць гэта будзе нялёгка, але нашмат горш мець праблемы з законам за распаўсюджванне наркотыкаў. Тваё жыццё толькі пачынаецца, і не трэба дзяліць яго на "да" і "пасля".

Гісторыя №3

Падаўляючая большасць ВІЧ-інфіцыраваных у Беларусі – шпрыцавыя наркаманы. Наўрад ці навіна гэта для цябе. Але, акрамя СПІДу, існуе маса іншых сур'ёзных праблем – вірусны гепатыт В і С, парушэнні гарманальнага абмену, сексуальныя расстройствы, венерычныя захворванні, а з цягам часу – імпатэнцыя. Імкліва гінуць клеткі галаўнога мозга, развіваюцца передракавыя захворванні, пачынаюць выпадаць валасы і зубы, на вачах старэе скура.

Смерць, што наступае ад перадазіроўкі, бывае не толькі ў кіно. Спытайся пра гэта ў любога ўрача хуткай дапамогі.

Існуе вялікая колькасць іншых гісторый: аб разбітым каханні, марах, што не збыліся, аб кар'еры, аб слязах бацькоў.

Ці трэба табе свая гісторыя пад назвай "Наркотыкі"?

Людміла БАРТАШЭВІЧ, валеолаг 2-й паліклінікі Мінска.

Яшчэ ў школьныя гады Аліна Саўчук выбрала для сябе прафесію – яна вырашыла стаць сястрой міласэрнасці. Скончыўшы адзінаццацігодку ў вёсцы Бронная Гара Бярозаўскага раёна, яна паступіла вучыцца ў Брэсцкае медыцынскае вучылішча. Пасля яго заканчэння марыць паступіць у медыцынскі інстытут – стаць урачом-тэрапеўтам.

НА ЗДЫМКУ: Аліна Саўчук.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА.

Здароўе

Жыццё пад токам

Гэтым летам у адной з беларускіх газет прачытала, што ў нас ёсць такія глухія куточкі (хутары, асобныя дамы ў маленькіх вёсачках), да якіх усё яшчэ не падведзена электрычнасць. Памятаю, з жахам падумала: Божа, як жа там жывуць людзі? Без святла, без халадзільніка, без праса, без тэлевізара? Сёння без гэтых рэчаў уявіць сабе жыццё немагчыма, гэтаксама як і без пральнай машыны, электрачайніка, камп'ютэра, метро, тралейбуса, электрычкі... Не прайшло і ста гадоў, як мы сталі жыхарамі самага сапраўднага электрычнага свету, але ці толькі дабро прынесла гэта нам?

Любы ўключаны электрапрыбор з'яўляецца крыніцай электрамагнітнага поля. І калі такіх прыбораў зашмат у невялічкім памяшканні...

Вучоныя сцвярджаюць, што ўсё жывое на нашай планеце эвалюцыйна не прыстасавана да хуткага павышэння альбо рэзкага вагання электрамагнітных палёў. Калі аднойчы быў праведзены эксперымент па вымярэнні напругі такога поля ў самай звычайнай кухні, дзе знаходзіліся электрапліта, тэлефон, тэлевізар, магнітафон, электрачайнік і пральная машына, выявілася, што чалавеку ў гэтым памяшканні знаходзіцца нельга.

Калі мы пастаянна патрапляем пад значнае "абпраменьванне" электрапрыборамі, дык рызыкуем атрымаць збоі цэнтральнай нервовай, эндакрыннай, а таксама імуннай сістэм. Асабліва небяспечным з'яўляецца ўздзеянне электрамагнітных палёў на цяжарных жанчын і дзяцей – нездарма ў працоўным заканадаўстве шэрагу краін спецыяльна агаворана, колькі часу цяжарная жанчына можа праводзіць за камп'ютэрам. І невыпадкова: пры "перавыкананні" нормы істотна павялічваецца рызыка прыроджаных анамалій у будучага дзіцяці. Іншы раз цяжка дакладна вызначыць, што з'явілася пускавым момантам для развіцця гіпертаніі, неўрастэніі, гарманальных расстройстваў у пэўнага чалавека, чаму мы так часта прастуджваемся (з-за паніжанага імунітэту), але сёння ў спецыялістаў ужо не выклікае сумненняў, што пэўны працэнт нашых "балячак" трэба аднесці на рахунак камфортнага жыцця сярод мноства электрабытавых прыбораў. Як кажуць, за ўсё трэба плаціць.

Спецыялісты сцвярджаюць, што шкоднай для арганізма з'яўляецца напруга электрычнага поля вышэй за 0,2 мікратэслы (мкТл). А цяпер для параўнання – некалькі паказчыкаў са штодзённага жыцця:

Едучы ў электрычцы, мы знаходзімся пад уздзеяннем электрамагнітнага поля ў 20 мкТл.

У тралейбусе гэтае поле складае 30 мкТл, у вагоне метро – 150–200 мкТл.

Электрамагнітнае поле ад электрапліты ў 20–30 см ад пярэдняй панэлі складае 1–3 мкТл, ля канфорак яно яшчэ большае.

Поле электрачайніка на адлегласці 20 см раўняецца прыблізна 0,6 мкТл.

У большасці прасаў яно вышэй за 0,2 мкТл у 25 см ад ручкі, але толькі ў рэжыме награвання.

У пыласоса – прыблізна 100 мкТл.

Рэкардсменамі па небяспечнасці сярод бытавых электрапрыбораў з'яўляюцца электрабытавыя – іх поле вымяраецца сотнямі мкТл, прычым усе гэтыя "сотні" знаходзяцца вельмі блізка да чалавечага цела.

***

Наколькі вядома, работы па вызначэнні спецыяльных гігіенічных норм адносна электрамагнітнай бяспекі ў краіне яшчэ не завяршыліся, а спецыяльнае абсталяванне для вымярэння электрамагнітнага фону ў нас не выпускаецца (па дадзеных Інстытута санітарыі і гігіены). Таму дапамагаць сабе мы павінны самі, бо нават калі хтосьці не глядзіць тэлевізар, не карыстаецца плэерам, мабільным тэлефонам і электратранспартам, ён нікуды не можа дзецца ад таго, што жыве ў доме з электраправодкай, на лесвіцы ў яго знаходзіцца сілавы трансфарматар, а ў пад'ездзе пракладзены кабельныя лініі. І тым больш неабходна ведаць пэўныя правілы бяспекі жыцця ў сучасным тэхнакратычным свеце, каб звесці пагрозу свайму здароўю да магчымага мінімуму.

Рэкамендацыі, якія прапануюцца спецыялістамі, наступныя:

– Галоўнай з'яўляецца парада часцей выязджаць за горад, на прыроду (пажадана кожныя выхадныя), каб даць адпачыць свайму арганізму ад электрычнай агрэсіі.

– Асноўнае правіла, якое тычыцца бытавых электрапрыбораў, нескладанае: трэба старацца трымацца ад іх як мага далей (маецца на ўвазе адлегласць, а не поўная адмова ад іх выкарыстання).

– Пажадана быць у добрых адносінах з суседзямі, і як мінімум ведаць, як у іх расстаўлена мэбля. Бо калі ў вашага суседа за сценкай працуе тэлевізар, а вы ляжыце галавой да яе – гэта вельмі небяспечна для вашага здароўя.

– Нельга гуляць (асабліва з дзіцем) у раёне лініі электраперадач.

– Вельмі небяспечнымі з'яўляюцца мабільныя тэлефоны. Многія медыкі прыходзяць да высновы, што яны часам правакуюць рост пухлін галаўнога мозгу. Дзецям карыстацца імі нельга ні ў якім разе, і нават бытавыя бясшнуравыя радыётэлефоны дзецям лепш не даваць. Наогул, маладому арганізму шкодна нават "пасіўнае слуханне" (як і пасіўнае курэнне) – таму, калі вы карыстаецеся мабільнікам, прасачыце, каб вашае дзіця ў момант, калі вы размаўляеце па тэлефоне, стаяла ад вас на адлегласці мінімум у 1,5 метра.

– Не трэба асабліва радавацца "прасутнасці" нашых дзяцей, дазваляючы ім праводзіць значную частку вольнага часу за камп'ютэрам. Інакш мы самі будзем садзейнічаць таму, што тыя будуць звыш усякай меры падвяргацца небяспечнаму ўплыву электрамагнітнага поля.

Вось колькі часу без шкоды для здароўя можа праводзіць дзіця за ПК:

Узрост: Максімальна дапушчальны час працы:

5 гадоў 7 хвілін

6 гадоў 10 хвілін

Узрост: Максімальна дапушчальны час бесперапыннай працы:

1 клас 10 хвілін

2–5 клас 15 хвілін

6–8 клас 20 хвілін

8–9 клас 25 хвілін

10–11 клас 30 хвілін на першай гадзіне заняткаў, 20 хвілін – на другой.

Святлана СУБОЦІНА.

Адказваем чытачу

Усё пра кантактныя лінзы

У рэдакцыю даслала ліст пастаянная чытачка нашай газеты маладая настаўніца Алена Васільеўна. Яна піша, што настаўніку, зразумелая справа, даводзіцца шмат чытаць – і ў сувязі з працай, і для сябе. У Алены Васільеўны не вельмі добры зрок, і ёй заўсёды даводзіцца карыстацца акулярамі. Зразумела, дзяўчыне хацелася б калі-нікалі абысціся і без іх. Яна нешта чытала пра кантактныя лінзы, але інфармацыя аказалася няпоўнай. Настаўніца просіць больш падрабязна асвятліць тэму і, у прыватнасці, пытаецца, ці не шкодзяць яны вачам, дзе іх можна набыць і інш. Адказвае Алене Васільеўне галоўны афтальмолаг Міністэрства аховы здароўя прафесар Н.І.ПАЗНЯК.

– Кантактныя лінзы насілі яшчэ ў 19 стагоддзі. Першыя кантактныя лінзы былі вялікімі, закрывалі вока амаль цалкам і выраблялiся з тонкага выдзіманага шкла. Такія лінзы насілі людзі, якія маглі добра бачыць толькі з іх дапамогай – акуляры тут не дапамагалі.

У 40-х гадах нашага стагоддзя з развіццем вытворчасці чыстых празрыстых пластмас крохкія шкляныя лінзы былі амаль цалкам выціснутыя пластмасавымі. Новыя пластмасавыя лінзы былі вялікімі, выпуклымі, пакрывалі празароку і склеру. Наступнае вынаходніцтва тонкіх невялікіх лінз, што надзяваюць на празароку і якія ўтрымліваюцца на сваім месцы звычайна капілярным прыцягненнем, стала

сапраўдным прарывам у афтальмалогіі. Такім чынам, выкарыстоўваць іх змагло значна больш людзей з недахопамі зроку.

У цяперашні час выдзяляюць такія тыпы лінз.

1. Па матэрыялу вырабу:

...жорсткія кантактныя лінзы:

– газанепранікальныя;

– газапранікальныя.

мяккія кантактныя лінзы:

– гідрафобныя;

– гідрафільныя:

– нізкага вільгацеўтрымання (37–50%),

– сярэдняга вільгацеўтрымання (50–69%),

– высокага вільгацеўтрымання (70–79%).

2. Па мэтах выкарыстання лінзы падзяляюць на:

аптычныя: (сферычныя, тарычныя, прэсбіяпічныя);

лячэбныя;

касметычныя.

По рэжыму выкарыстання:

штодзённага выкарыстання

працяглага выкарыстання

(зменнага выкарыстання, аднаразовага выкарыстання).

Да пераваг кантактнай карэкцыі зроку трэба аднесці:

павелічэнне поля зроку,

памеры відарыса рэчаў, блізкія да рэальных,

памяншэнне аптычных абераций, адсутнасць светлавых блікаў,

больш эфектыўная і дакладная карэкцыя аметрапіі,

магчымасць займацца відамі дзейнасці, пры якіх нельга насіць акуляры.

Да недахопаў можна аднесці наступнае:

неабходнасць догляду за кантактнымі лінзамі, затраты часу на апрацоўку кантактных лінз,

рызыка празарокавых ускладненняў.

Паказаннямі да кантактнай карэкцыі зроку з'яўляюцца:

1. анамаліі рэфракцыі (паніклівасць, дальназоркасць, непунктоўнасць, анізаметрапія),

2. прагрэсіруючая паніклівасць у дзяцей і падлеткаў, спазма акамадацыі,

3. афакія,

4. кератаконус,

5. прафесійныя і касметычныя паказанні,

6. абарона празарокі пры некаторых паталагічных станах, траўманебяспечных сітуацыях,

7. лячэбнае выкарыстанне.

Проціпаказанні да кантактнай карэкцыі:

1. усе запаленчыя захворванні пярэдняга аддзела вока,

2. хранічныя алергічныя захворванні вачэй,

3. птоз 2–3 ступені,

4. значна зніжаная чулівасць празарокі,

5. парушэнні якасных і колькасных паказчыкаў слёзнай вадкасці,

6. некаторыя прафесійныя шкоднасці (высокая запыленасць і загазаванасць паветра),

7. няздольнасць пацыента да дакладнага здзяйснення рэкамендацый па выкарыстоўванню і догляду за кантактнымі лінзамі.

У цяперашні час у горадзе Мінску, абласных і раённых цэнтрах створана вялізная сетка кабінетаў кантактнай карэкцыі зроку, і менавіта там Вы зможаце атрымаць інфармацыю аб неабходных Вам кантактных лінзах і іх кошце.

Карысныя парады

Спяць і мышкі, і стрыжы...

Кожны трэці дарослы чалавек скардзіцца, што дрэнна спіць: або часта прачынаецца, або вельмі позна засынае, ад чаго на наступны дзень пачувае сябе як выціснуты лімон. Прыслухайцеся да рэкамендацый, якія дапамогуць палепшыць ваш сон.

Ніколі не ешце на ноч сытную ежу. Гэта стварае дадатковую нагрузку для страўніка і кровазвароту.

Той, хто вечарам выпівае лішак віна або піва, лёгка засынае, але праз некалькі гадзін прачынаецца і варочаецца ў пасцелі. Прычына ў тым, што пры раскладанні алкаголю ўтвараюцца гармоны стрэсу, якія ўзбуджаюць нервовую сістэму.

Прыміце перад сном цёплую ванну з лавандавым маслам. Гэта супакойвае і душу, і цела.

Добра паглядзіце, з якога матэрыялу зроблены ваш матрац. Трэцюю частку нашага жыцця мы праводзім у ложку, таму варта праяўляць разборлівасць. Лепш за ўсё спаць на матрацы з натуральнай тканіны, напрыклад, з бавоўны. І яшчэ: пасцель не павінна быць занадта мяккай, бо гэта шкодна для пазваночніка.

Перад сном рэгулярна праветрывайце пакой. У цёплым, неправетраным памяшканні нельга паўнацэнна адпачыць. Найбольш здаровая тэмпература паветра – 16–25 градусаў.

Выпіце нанач шклянку гарачай гарбаты з лячэбных траў, напрыклад, меліссы або вербены. Гэта супакойвае нервовую сістэму. Калі вы хочаце лёгка засынаць, але не любіце гарбаты, выпіце шклянку малака з мёдам.

Працягласць сну павінна адпавядаць узросту. У пажылых людзей яна меншая, чым у маладых.

Калі ваш сон трывожны, гэта можа быць звязана з паніжаным узроўнем цукру ў крыві.

Не прывыкайце глядзець тэлевізар у пасцелі! Гэта не дае паўнацэннага адпачынку, а толькі закалыхвае на некалькі хвілін або гадзін.

Пры бяссонніцы народная медыцына рэкамендуе прымяняць наступныя сродкі зялёнай аптэкі:

1. Кроп (насенне). 50 г насення кропу варыць 15–20 хвілін на малым агні, дабавіць 0,5 л віна (кагору або партвейну), настаяць, ухутаўшы на гадзіну. Працадзіць, адціснуць. Прымаць па 50–60 г перад сном.

2. Хмель. 2 чайныя лыжкі шышак хмелю на 1 шклянку кіпеню. Настаяць, ухутаўшы на 4 гадзіны, працадзіць. Выпіваць па шклянцы нанач.

1 частка здробненых шышак хмелю на 4 часткі гарэлкі або 50-працэнтнага спірту. Настаяць на працягу двух тыдняў у цёмным месцы, працадзіць, адціснуць. Прымаць па 5 кропель настою на 1 сталовую лыжку вады два разы ў дзень да яды. Другі раз піць нанач.

Набіць падушку свежымі хмелевымі шышкамі, пакласці ў тоўстую тканіну і захоўваць у шафе. Пры бяссонніцы спаць на гэтай падушцы, папярэдне яе страсянуўшы. Поспех гарантаваны нават пры цяжкай форме бяссонніцы.

3. Лавандавае масла. Перад сном змазаць маслам скроні. 3–5 кропель лаванды на кавалак цукру, смактаць перад сном.

4. Валяр'яна лекавая. Сталовую лыжку здробненага кораня валяр'яны заліць шклянкай халоднай кіпячонай вады, настаяць 6–8 гадзін, працадзіць. Прымаць па сталовай лыжцы, дзецям – па чайнай лыжцы па тры разы на дзень.

5. Настой пладоў глогу крывава-чырвонага. Дзве сталовыя лыжкі сухіх, дробна расцёртых пладоў заліць 1,5 шклянкі кіпеню. Выпіваць у тры прыёмы за 30 хвілін да яды. Прымяняць пры бяссонніцы, асабліва людзям з хворым сэрцам.

6. Адвар караняплода рэпы агароднай. Дзве сталовыя лыжкі здробненага караняплода заліць шклянкай вады і варыць 15 хвілін. Піць па 1/4 шклянкі днём або па шклянцы нанач. Можна прымяняць такім жа чынам кіпячоны сок рэпы.

Людміла ШАРАНДА.

Урач рэкамендуе

Калі баліць галава

"Ці няма ў вас чаго-небудзь ад галаўнога болю?"; "Галава сёння проста расколваецца" - гэтыя або падобныя фразы даводзілася чуць і гаварыць амаль кожнаму, і неаднаразова.

Галава можа балець у практычна здаровага чалавека, калі ён, скажам, выпіў лішак спіртнога або пераатаміўся, перагрэўся на сонцы або доўга знаходзіўся ў душным памяшканні.

Вось некалькі парад на кожны дзень ад галаўнога болю.

Калі галаўны боль – вынікператамлення, карысна прыняць цёплую ванну або хоць бы апусціць у гарачую ваду ногі па шчыкалатку хвілін на 10–15. Добра выпіць шклянку гарачага настою мяты перачнай (1 чайная лыжка травы на шклянку кіпеню) або паесці селядца, які ўвогуле дапамагае пры разумовымператамленні. Вядома, карысна пры гэтым паляжаць і адпачыць.

Пры галаўным болю, выкліканым малакроўем і агульным аслабленнем арганізма (назіраецца павелічэнне зрэнкі, падзенне пульса, лоб раптоўна становіцца халодным), трэба туга завязаць галаву хусцінкай і легчы так, каб галава і ногі былі на адным узроўні. Добра выпіць моцнай кавы.

Цяжар і боль у галаве могуць быць звязаны з нашэннем няправільна падабраных акуляраў, з-за чаго вочы моцна напружваюцца. Такія акуляры трэба тэрмінова замяніць.

Галаўны боль нярэдка ўзнікае пры прастудных захворваннях. У гэтым выпадку дапамогуць народныя сродкі:

а) пры прастудзе і насмарку, якія суправаджаюцца галаўным болем, трэба памазаць ментолавым маслам лоб, скроні, патыліцу, а таксама за вушамі;

б) пры моцным галаўным болю скроні і лоб змазваюць нацёртай мякаццю лімона з лупінамі. Калі ў хворага вельмі высокая тэмпература, мякаць лепш крыху падагрэць.

Можна прымаць настой карыцы. А гатуецца ён так: 1/8 чайнай лыжкі карыцы заліць шклянкай гарачай (не кіпенем) вады, падсаладзіць, настаяць і піць па два глыткі праз гадзіну. Пры моцным галаўным болю настой павінен быць больш канцэнтраваным. Можна з несалодкага настою гарчыцы зрабіць прымочкі да скроней. Калі не падабаецца пах, дабаўце ў настой адну кроплю лавандавага або мятнага масла.

Галаўны боль можа быць і ў людзей, якія пакутуюць ад гіпертанічнай хваробы, атэрасклерозу сасудаў мозга, остэахандрозу пазваночніка, неўрозаў, а таксама пры павышаным унутрычарапным ціску. Кожнаму пацыенту ў залежнасці ад захворвання ўрач дасць рэкамендацыі, як пазбавіцца ад галаўнога болю. Той, хто пакутуе ад таго або іншага захворвання, ведае, якія лекі трэба прымаць. Таму ісці ў паліклініку неабавязкова.

Але калі раптоўна ўзнікае востры, рэзкі, як удар, галаўны боль, які суправаджаецца рвотай, а часам і стратай прытомнасці, хто-небудзь з дамашніх або калег па працы павінен пакласці хворага, павярнуць яму галаву набок, каб не захлынуўся рвотнымі масамі, і неадкладна выклікаць "хуткую". Такі галаўны боль – праява небяспечнага для жыцця стану.

Ніна ДУСЬ, валеолаг паліклінікі №5 Мінска.

Пунсовая кветка на падаконніку

Пяць гадоў назад у камп'ютэрным аддзеле нашай рэдакцыі з'явілася незвычайнай прыгажосці кветка. Зацвіла яна ў студзені, калі за акном стаяў люты мароз. З варонкі вялікага зялёнага лісця з'явілася чырвонае калоссе. Гэта быў сапраўдны цуд сярод зімы.

Што цікава - нейкі час мы нават не ведалі назву гэтай дзіўнай кветкі. Ніколі не было яе ў кветкавых крамах або ў каталогах. І толькі параўнальна нядаўна даведаліся - называецца яна більбергія панікаючая. І адносіцца да так званай групы брамеліевых. Ва ўсіх раслін гэтай групы - зялённе скурыстае лісце і чырвоная або ружовая кветканожка.

Брамеліевыя лічацца непераборлівымі раслінамі, але тым не менш не так і лёгка вымусіць іх зацвісці. Для гэтага трэба захоўваць пэўныя правілы догляду (папраўдзе, дык і нескладаныя).

Кветка любіць усходнія або заходнія вокны. На паўднёвых (сонечных) патрабуе зацямнення ўвесну і ўлетку. У зімовы ж перыяд ёсць патрэба ў дадатковым асвятленні. Што непажадана, дык гэта вялікія перапады тэмператур. Так што калі ўзімку вы ўзяліся праветрываць памяшканне, кветку трэба зняць з падаконніка.

Што датычыцца глебы, лепш за ўсё падыходзяць здробненыя карані папараці і мох-сфагнум (у адносінах 2:1) з дабаўленнем драўніннага вугалю. Калі камусьці складана падрыхтаваць такую глебу, можна купіць гатовую. Але вопыт калег падказвае, што глеба не павінна быць вельмі тлустай.

Паліваць расліну трэба рэгулярна, увесну і ўлетку - шчодра. Зімой паліў павінен быць менш інтэнсіўным, асабліва калі тэмпература ў памяшканні ніжэй за 18°.

Многія кветкаводы раяць увосень, калі паспеюць яблыкі ў садзе, узяць вялізны цэлафанавы пакет з 2-3 яблыкамі і завязаць кветку ў гэты пакет на тыдзень-другі. Спелыя яблыкі выдзяляюць этылен, які стымулюе развіццё кветканожкі. Тады цвіценне можа наступіць нават у снежні.

Падкормліваць расліну трэба спецыяльным угнаеннем для брамеліевых, таму што ў яе слаба развітая каранёвая сістэма, і канцэнтраванае ўгнаенне можа пашкодзіць.

Акрамя більбергіі, да брамеліевых адносяцца эхмея, гусманія, цыландсія, врыезія. Але, на жаль, усе гэтыя кветкі пасля цвіцення гінуць, даючы шматлікія дзеткі. Дзетку садзяць асобна, і чакаюць цвіцення тры гады, тры месяцы і тры дні. Гэта жарт, але з доляй праўды. Таму што дзетка развіваецца ў дарослую расліну даволі працяглы перыяд.

Більбергія ж пасля цвіцення не засыхае, але адна разетка цвіце толькі адзін раз у жыцці. Яна таксама дае дзеткі, якія потым зацвітаюць. Для таго каб дзетка добра прынялася, яе вышыня павінна быць не менш за 1/3 мацярынскай кветкі.

Цікавы момант - більбергію можна вырошчваць як расліну-эпіфіт - гэта значыць прымацаваць да спілу дрэва з мохам-сфагнумам. І пры дастатковай вільготнасці яна будзе добра развівацца.

Я лічу, што калі вам пашанцуе купіць більбергію або эхмею, халодным зімовым днём вы будзеце адчуваць сябе на цудоўным казачным востраве.

Ала ШАЎЦОВА.
Малюнак Андрэя ШАЎЦОВА.

"Чысты чацвер",

або Некалькі парад гаспадыні перад Вялікаднем

Вялікдзень — адно з самых урачыстых і радасных народных свят. Да яго звычайна рыхтуюцца загадзя. Напярэдадні чацвярга, які называецца "чыстым", ачышчаюць дом або кватэру. Ачышчэнне найчасцей пачыналася з выскрабання падлогі і мыцця акон. Рабілі рамонт, прыбіралі ў хаце. У наш час таксама ў красавіку робяць генеральную ўборку. Прапануем некалькі парад, якія дапамогуць гаспадыні.

◆ Мыццё акон пачынаюць са шкла, а пасля ўжо мыюць аконныя рамы. Са шкла цёплай мыльнай вадой змываюць пыл і іншы бруд. Пасля гэтага шкло мыюць невялікай колькасцю цёплай мыльнай вады з дабаўленнем нашатырнага спірту (чайная лыжка на літр вады). Праціраюць спачатку чыстай вільготнай анучай, а потым сухой газетнай паперай.

Можна выкарыстоўваць таксама розныя мыйныя сродкі.

◆ Дзверы, рамы, падаконнікі, батарэі цэнтральнага ацяплення, якія пафарбаваны светлай алейнай ці эмалевай фарбай, мыюць вадой без мыла (мыла і сода робяць фарбу цьмянай). У ваду можна дабавіць крыху нашатырнага спірту (чайную лыжку на літр вады). Ён добра выдаляе бруд і надае бляск. Пасля мыцця ўсё насуха выцерці чыстай анучай, інакш могуць застацца жоўтыя плямы і зацёкі.

◆ Калі няма пыласоса, а трэба вычысціць мяккую мэблю і насценныя дываны, гэта можна зрабіць проста ў пакоі і не падымаючы пылу:

добра змачыць, а потым выкруціць анучу ці старую прасціну, накрыць ёю канапу, дыван і выбіваць пыл выбівалкай. Пасля прапаласкаць анучу і зноў выбіваць, пакуль пыл не знікне.

Рэчы можна чысціць і пры дапамозе шчоткі, абцягнутай вільготнай марляй, складзенай у некалькі столак.

Сумессю з воцату і невялікай колькасці вады можна асвяжыць фарбы дывана.

Матрацы спружынныя, валасяныя, набітыя марской травой ці штучным валакном, чысцяць толькі шчоткай ці пыласосам. Выбівалка разбурае абівачную тканіну і набіўку матраца.

◆ Клеім шпалеры. Невялікія пакоі лепш абклейваць шпалерамі з дробным, непрыкметным малюнкам. Яны не стамляюць і служаць добрым фонам для мэблі. Колер іх павінен спалучацца з абіўкай мэблі і колерам фіранак.

Старыя шпалеры і плямы клеявой ці вапнавай фарбы неабходна зняць. Сцены прамазаць клейстарам, наклеіць старыя газеты. Шпалеры можна прыклейваць сінтэтычным клеем. Крухмальныя і мучныя клейстары становяцца рассаднікам бытавых насякомых. Пры выкарыстанні сінтэтычнага клею гэта выключана.

Абрэжце край шпалер: для абклейвання правай сцяны (калі стаяць тварам да акна) зрэжце левы бок, а для левай – правы.

Складзіце падрыхтаваныя палосы стосам правым бокам уніз, ссуньце на 2–3 сантыметры адзін адносна другога – зручней будзе іх падымаць. Нанясіце клей на шпалеры, крыху пачакайце. Пачынайце абклейваць сцяну з кута, каб абрэзаны бок быў павернуты да акна. Добра разгладзьце шпалеры. Калі засталіся пузыркі, пракаліце іх іголкай, шпалеры разраўняйце. Другую паласу наклейвайце так, каб захапіць неабрэзаны край, і г.д. Каб выраўняць верхні край, наклейце фрыз – нешырокую папяровую стужку.

◆ Для мыцця вельмі бруднага люстэрка прыгатуйце наступную сумесь: на шклянку вады дабаўце сталовую лыжку нашатырнага спірту і змяшайце з мелам ці зубным парашком да атрымання кашкі, якой і пратрыце люстэрка з дапамогай мяккай анучы. Пасля – паперай.

Чыстае люстэрка прамыйце халоднай вадой з дабаўленнем сінькі для бялізны. Люстэрка набудзе прыемны бляск. Для гэтай мэты можна выкарыстаць і разбаўлены настой чаю.

Калі люстэрка пацямнела, яго можна працерці анучай, змочанай у нашатырным спірце.

Плям ад мух на люстэрку можна пазбавіцца разрэзанай напалам цыбулінай. Але потым яго трэба добра працерці, лепш за ўсё тканінай з кручанай ніткай, якая не пакідае валокнаў. Люстэрка, працёртае сырой цыбулінай, мухі не заседжваюць.

◆ Каб крыштальны і шкляны посуд заўсёды меў бляск, не мыйце яго гарачай вадой, содай і мылам. Мыйце лепш спецыяльна прызначанымі для гэтага сродкамі.

Палашчыце посуд толькі ў халоднай вадзе. Воцат у ёй таксама потым надае бляск. Калі працерці сталовым воцатам вазы, белы налёт з іх знікне.

◆ Разрэзаная напалам бульбіна ачысціць карціну, напісаную алейнымі фарбамі, здыме сляды пальцаў на дзвярах, пакрытых гэткай жа фарбай, верне пацямнелым вырабам з медзі першапачатковы колер.

Пазбавіцца ад пылу на карцінах можна, калі працерці іх зрэзам цыбуліны.

◆ Іржавыя зацёкі на ракавіне, ваннай ці ўнітазе можна вывесці пры дапамозе перакісу вадароду з дабаўленнем 10-працэнтнага нашатырнага спірту.

◆ Белую эмаліраваную паверхню газавых пліт і халадзільнікаў, а таксама рэчы з нержавеючай сталі чысцяць пітной содай з дапамогай сухой анучы.

◆Займаючыся люстрай, шчоткай і цёплай вадой з содай і мылам спачатку ачышчаем яе ад бруду. Робім гэта асцярожна, каб не замачыць электраправодкі. Калі пасля мыцця і прасушкі застануцца сляды ад мух, трэба іх працерці ваткай, змочанай спіртам ці гарэлкай.

Люстры з анадзіраванага алюмінію не варта моцна церці, бо можна пазбавіць іх колеру. На адмытую люстру нанесці кашку, падрыхтаваную з зубнога парашку і нашатырнага спірту, даць ёй высахнуць і выцерці чыстай сухой тканінай. Гэтай жа сумессю чысцяць і шкляныя ўпрыгажэнні на люстры.

◆ Плямы ад гарачых прадметаў, вады, асабліва гарачай, на паліраванай мэблі можна вывесці, калі іх нацерці драбочкам парафіну з воскам, накрыць фільтравальнай паперай, прыціснуць не надта гарачым прасам. Праз пэўны час мяккай суконкай працерці.

На лакіраванай мэблі плямаў ад вады можна пазбавіцца, калі пасыпаць гэтыя месцы невялікай колькасцю мукі і працерці анучай, намочанай машынным маслам.

◆ Пафарбаваную падлогу мыюць цёплай мыльнай вадой. Выціраюць амаль насуха.

Паркетную падлогу, якая пакрыта лакам, праціраюць вільготнай анучай, змочанай у вадзе з дабаўленнем гліцэрыну.

Падлогу з лінолеуму можна мыць цёплай вадой (не вышэй за 40 градусаў). Не дабаўляйце ў ваду нашатырны спірт, соду, шчолачныя мыйныя сродкі, бо ад іх застаюцца белаватыя плямы. Пры неабходнасці лепш скарыстаць гаспадарчае мыла. Пасля гэтага прамыць падлогу чыстай вадой.

Падрыхтавала Аліна ЯНКОЎСКАЯ.

Да святочнага стала

Да велікоднага стала падаюць фарбаваныя яйкі, кулічы, тварожную пасху і іншыя традыцыйна святочныя стравы. Лепш за ўсё падрыхтаваць усе прадукты зараней. І нашыя парады, спадзяёмся, вам дапамогуць.

Да Вялікадня яйкі фарбавалі выключна ў чырвоны колер. Гэта сімвалізавала кроў Ісуса.

Паводле праваслаўных біблейскіх паданняў, Святая Марыя Магдаліна, даведаўшыся аб пакаранні смерцю Ісуса, прынесла рымскаму імператару Ціберыю чырвонае яйка як знак нявіннасці Сына Божага і сімвалічнае сведчанне таго, што з гэтага часу ўвесь Сусвет нясе на сабе адбітак яго нявінна пралітай крыві.

Велікоднымі яйкамі абменьваліся, гаворачы адзін аднаму: "Хрыстос уваскрэс!", "Ваісціну ўваскрэс!" Лічылася, што яйкі ахоўваюць ад хвароб, калі іх есці на Вялікдзень.

Велікодныя яйкі

Найбольш распаўсюджаны спосаб афарбоўкі яек шалупіннем цыбулі. Калі яго будзе болей, колер атрымаецца насычаным.

Прамыйце шалупінне і пакладзіце ў каструлю, якая вам у гаспадарцы менш каштоўная, і заліце вадой. Пастаўце на агонь, няхай пакіпіць некалькі хвілін. Прыгатаванаму адвару дайце настояцца. Потым асцярожна апусціце ў настой чыста вымытыя яйкі, давядзіце да кіпення, варыце на працягу дзесяці хвілін. Затым дастаньце і астудзіце. Пасля варкі пратрыце анучкай, прамочанай алеем. Яны набудуць прыгожы бляск. А калі дабавіць некалькі кропель алею перад канцом варкі, яны набудуць выгляд "мармуровых".

Шырока практыкуецца расфарбоўка велікодных яек фарбамі ў аднатонны колер ці з узорамі і сюжэтамі, якія адпавядаюць духу свята. Гэта прывабны занятак для дзяцей. Толькі што зваранае гарачае яйка адбіраюць, ставяць у падстаўку і распісваюць звычайнай акварэльнай фарбай. Яна хутка сохне і не размазваецца. Вельмі прыгожыя яйкі пакідаюць надоўга. Некалькі гадоў яны могуць захоўвацца.

Пасха тварожная

Пасху традыцыйна робяць у выглядзе чатырохграннай піраміды. Пасха ўвасабляе Галгофу.

Тварог працерці праз сіта. Жаўткі расцерці з цукрам, даддаць вяршкі і паставіць на агонь. Памешваючы, давесці амаль да кіпення, але не кіпяціць. Зняць з агню, дадаць масла, тварог, ачышчаны і пасечаны міндаль, перабраныя і памытыя разынкі, ваніль, усё старанна перамяшаць. Атрыманую масу перакласці ў спецыяльную форму, высланую сурвэткай, прыціснуць дошчачкай. Пасля таго як больш не будзе адціскацца сыроватка, пасху выняць з формы.

1 кг свежага тварагу, 5 жаўткоў, 200 г сметанковага масла, 1 шклянка вяршкоў, 300 г цукру, 100 г міндалю, 100 г разынак, ваніль.

Куліч

Куліч традыцыйна робяць круглым і высокім. Падаючы на стол, рэжуць не ўдоўж, а ўпоперак, а вярхушку захоўваюць і прыкрываюць ёй куліч.

У кожнай гаспадыні свой сакрэт прыгатавання.

Існуе прымета, што калі куліч удаўся, дык у сям'і ўсё будзе добра.

У кіпячонае малако (0,5 шклянкі) усыпаць крыху мукі, размешваючы, каб не было камякоў. Дрожджы развесці ў цёплым малацэ, размяшаць з паловай шклянкі мукі і пакінуць на 10 хвілін. Потым абедзве часткі змяшаць і паставіць на гадзіну ў цёплае месца, каб цеста паднялося.

Жаўткі, цукар, соль расцерці. Палову ўліць у дражджавую сумесь, дабавіць 250 грамаў мукі, вымесіць і даць падысці на працягу адной гадзіны.

Затым даліць другую палову, дабавіць 500 грамаў мукі і мясіць, пакуль цеста не пачне адставаць ад рук. У гатовае цеста паступова ўліць цёплае сметанковае масла, вымесіць, дабавіць лімонную цэдру, мускатны арэх, шафран, ваніль, каньяк і даць падысці другі раз. Потым асадзіць цеста, дабавіць разынкі і цукаты, укачаўшы іх у муцэ, і даць падысці ў трэці раз. Вымешваць трэба вельмі старанна, у цёплым памяшканні. Формы лепш браць невялікія, вылажыць іх паперай, змазанай маслам і пасыпанай мукой. Вымаюць куліч на мяккую падушку, пакрытую сурвэткай. Толькі пасля таго, як ён астыў, можна зняць паперу і паставіць яго на цвёрдае. Перад падачай на стол куліч пасыпаюць цукровай пудрай ці паліваюць глазурай.

Для прыгатавання патрабуецца: 1 кг мукі, 50 г дражджэй, 1,5 шклянкі малака, 10 жаўткоў, 3 бялкі, 250 г цукру, 200 г сметанковага масла, 100 г разынак, 25 г каньяку, 25 г цукатаў, 3 ч. лыжкі лімоннай цэдры, 0,5 ч. лыжкі мускатнага арэха, 1 ч. лыжка шафранавай настойкі, 3-4 ч. лыжкі ванільнага цукру, адзін грам солі.

Кручонікі

Мяса нарэзаць папярок валокнаў на парцыённыя кавалкі, адбіць на тонкі пласт, пасаліць, папярчыць, пасыпаць накрышаным зяленівам. З двух жаўткоў і малака спячы аладку, астудзіць яе, пакласці на адбітае мяса і згарнуць рулетам. Атрыманы выраб змачыць у жаўтку, абкачаць у паніровачных сухарах, перад тым, як смажыць, змазаць бялком, каб была глянцавая паверхня.

Смажыць кручонікі ў вялікай колькасці тлушчу (у фрыцюры) да ўтварэння румянай скарыначкі. Да гатоўнасці даводзіць у духоўцы.

500 г свініны (карэйкі ці кумпяка), 4 яйкі, 2 сталовыя лыжкі малака, 2 сталовыя лыжкі паніровачных сухароў, 3 сталовыя лыжкі жывёльнага тлушчу, соль, перац, зяленіва.

Рулет са свініны

Пласт свініны адбіць, на сярэдзіну пакласці вараныя яйкі, моркву, напаўзвараную і нарэзаную брусочкамі, пасыпаць дробна накрышаным часнаком, згарнуць рулетам, перавязаць шпагатам і варыць да гатоўнасці ў булёне 1,5–2 гадзіны. Астудзіць пад прэсам, нарэзаць тонкімі скрылёчкамі.

1,5 кг свіной грудзінкі, 2 яйкі, 1 морква, 5 зубкоў часнаку.

Падрыхтавала Аліна ЯНКОЎСКАЯ.

Агародніку

Крокусы - першае прывітанне вясны

Час ляціць імкліва, а для агародніка - з патроенай хуткасцю, асабліва ўвесну. Пачаліся работы на ўчастку, але і дома нямала клопату з расадай. Пасеяная ў дваццатых чыслах сакавіка капуста ўзышла. Яе трэба неадкладна вынесці на зашклёную лоджыю: дома вырасціць здаровую расаду немагчыма. У цёплым памяшканні капуста расце чэзлай і потым не дае добрага ўраджаю.

На пачатку красавіка я звычайна сею памідоры гатункаў "Ямал" і "Крайняя Поўнач". Але да гэтага часу ўжо павінны ўзысці раней пасеяныя гатункі. Іх трэба пікіраваць. Насуперак усім парадам, я не спяшаюся гэта рабіць. Даўно заўважыла, што сеянцы з 2–3 лісцікамі горш пераносяць пікіроўку, чым тыя, у якіх лісточкаў больш. А нядаўна прачытала ў артыкуле з Інтэрнета пацвярджэнне сваім назіранням. Аўтар даводзіць, што лепш пікіраваць расліны памідораў, калі яны дасягнуць 6–7 см і пачнуць, паводле яго слоў, "тоўпіцца", гэта значыць крышку замінаць адна адной.

Вось і чакаю такога моманту. А потым рассаджваю расліны ў шклянкі. Работа гэтая павінна выконвацца акуратна і без спешкі. Калі добра паліць сеянцы перад высадкай, яны лёгка вымаюцца. Я раблю гэта чайнай лыжкай або невялікім відэльцам. Пасля пікіроўкі расліны паліваю і адразу стаўлю на яркае сонца, калі ёсць такая магчымасць. Зямля не павінна быць занадта вільготнай. Першыя дні пасля пікіроўкі – самыя цяжкія для маладых раслін. Калі сеянцы не захварэюць чорнай ножкай, догляд іх – нескладаны.

Пры перасадцы расліны памідораў можна заглыбляць. А вось перцы трэба высаджваць без заглыблення. Нельга ставіць расаду перцаў на халодны падаконнік. Самы просты спосаб пазбегнуць гэтага – узяць кавалкі пенапласту ад упаковак і пакласці пад бляшанкі з сеянцамі.

Расліны капусты, якія ўзыдуць у невялікіх карабачках, трэба будзе распікіраваць у шклянкі. Пікіроўку капусты праводжу толькі ў цёплае надвор'е. Калі холадна, паліваю расаду вадой пакаёвай тэмпературы. Сеянцы белакачаннай капусты растуць у мяне на дачы, і я не буду іх чапаць да высадкі на пастаяннае месца, буду толькі паліваць. А дома ў мяне толькі некалькі раслін кальрабі, браколі, каляровай і суперранняй капусты гатунку "Дзюма". Іх няцяжка распікіраваць і даглядаць. Такая расада, высаджаная з маленькіх шклянак, не пашкоджваецца пры высадцы ў грунт, лёгка прыжываецца і не баіцца слабых замаразкаў. Калі будзе холадна ў час высадкі ў грунт, я накрыю кожную расліну верхняй паловай пластыкавай бутэлькі. Адтуліна не дасць раслінам "спарыцца", і замаразкі не страшныя. У гэтым я пераканалася.

10–11 красавіка сею ў карабачкі астатнія летнікі. Ёсць асаблівасці пры іх пасеве: адны не трэба засыпаць зямлёй, другія не любяць перасадкі. Так, матыёла, львіны зеў, эшольцыя вельмі цяжка пераносяць перасадку. Але ёсць спосаб, які можа дапамагчы пры іх вырошчванні расадай.

На дно карабачкі, у якой вы збіраецеся пасеяць эшольцыю або падобны да яе летнік, насыпце невялікі слой грунту. Потым пакладзіце кавалачак марлі або спанбонда так, каб яны звісалі па баках карабачкі, насыпце яшчэ адзін, больш тоўсты слой грунту, папырскайце добра вадой і пакладзіце насенне. Прысыпце яго тонкім слоем зямлі, накрыйце шклом або плёнкай да прарастання. Не забывайце праветрываць. Калі зямля падсохла (для прарастання патрэбна вільгаць), папырскайце вадой.

Цяпер прадаюцца спецыяльныя прыстасаванні для апырсквання пакаёвых кветак. Калі такіх няма, зрабіце апырсквальнік з мяккага флакона ад шампуня: прабіце цвіком шмат дзірак – і "пырскалка" гатовая. Калі расліны пачнуць узыходзіць, трэба зняць плёнку і паставіць бляшанкі ў асветленае месца. З усталяваннем цёплых дзён вынесіце расаду на балкон. Пры высадцы ў грунт вазьміце за марлю і акуратна перанясіце расліны ў падрыхтаваную глебу на клумбе. Пастарайцеся не разбурыць глебавы камяк і не парушыць карэньчыкаў. Такія расліны заўсёды растуць купкай, так яны выглядаюць больш дэкаратыўна. І перасадку яны пераносяць добра, калі вы зробіце ўсё правільна.

21–22 красавіка пасею салодкі гарох. Прыемна падысці да градкі, сарваць некалькі струкоў і з'есці. Гарох некаторых амерыканскіх гатункаў можна есці разам са струкамі.

У красавіку хутка пачынае расці эстрагон, адрастае новае зяленіва на кусце ісопу, паяўляюцца ўсходы мелісы. Яе старыя кусты не заўсёды добра пераносяць зіму. Ведаючы гэта, я проста пакідаю на кожным кусце адзін парастак з кветкамі. Насенне выспявае, само рассейваецца, і адбываецца натуральнае размнажэнне гэтай цудоўнай расліны. Лепш за ўсё зразаць для сушкі мелісу перад цвіценнем. Але пасля першай зрэзкі летам я падкормліваю кусцікі і ўвосень яшчэ крыху падразаю парасткі, але не ўсе.

25 красавіка ў дзве шклянкі я пасаджу насенне кабачкоў амерыканскага гатунку "Хабард". Па форме "амерыканцы" крыху падобныя на тыкву, мякаць у іх ярка-аранжавага колеру. Захоўваюцца яны доўга. Летась у мяне быў толькі адзін куст гэтага гатунку. Я не хацела саджаць яго на другі ўчастак, былое балота, там заўсёды халадней. А на пешым не было прыдатнага месца. Але я знайшла выйсце. Цюльпаны ўжо адцвілі, але выкопваць іх было рана. Я ўзяла кошаную траву, паклала яе паверх пажоўклых сцяблоў. Куча атрымалася вышынёй сантыметраў у трыццаць, зверху насыпала невялікі груд зямлі і высадзіла адно каліва "Хабарду". Калі паявіліся доўгія плеці, я дзве з іх закравала на яблыню, а астатнія прышчапіла. Увосень на яблыні, акрамя яблыкаў, вісела некалькі пладоў кабачка. Яны зялёныя, таму, убачыўшы іх многія вельмі здзіўляліся.

У канцы красавіка пачынаецца пасадка бульбы ў нашай мясцовасці. Мы любім вырошчваць бульбу, хоць ядзім яе з кожным годам усё менш. Вызначыць тэрмін пасадкі вельмі проста: як толькі на бярозе паяўляюцца лісцікі, ужо можна садзіць. Можна пазней, а вось раней не варта: глеба не будзе прагрэта да патрэбнай тэмпературы. Гэта не азначае, што бульба не трапіць пад замаразак – усякае можа быць.

Самае галоўнае пры вырошчванні бульбы, на маю думку, – гэта падбор гатункаў і пасляўборачная апрацоўка ўраджаю для захоўвання. Перш за ўсё пра гатункі. Усе ведаюць, што гатункі бульбы неабходна перыядычна абнаўляць. І саджаць трэба тыя, якія падыходзяць да нашай глебы і асаблівасцей надвор'я. За васемнаццаць гадоў мы паспрабавалі многія гатункі. Часам размнажалі з некалькіх бульбін. Перавагу я аддаю хуткаспелым і сярэдненранім гатункам. Яны паспяваюць завязаць ураджай да прыходу фітафторы. Быў час, калі ў нас на ўчастку панавала "Адрэта". Побач з ёй раслі "Ласунак", "Детскосельский" і некаторыя іншыя. Потым "Адрэту" замяніў гатунак "Сантэ". Яго я размножыла з пяці бульбін. У гэты ж час паявіўся галандскі гатунак "Рамана": мужу далі ў сакавіку дзесятак каліваў. Ураджай нас проста ўразіў. І не адзін год у нас былі добрыя ўраджаі бульбы гатункаў "Сантэ" і "Рамана". Але і яны пачалі зводзіцца. Мы паступова замянілі старыя гатункі.

Былі і гатункі, выведзеныя нашымі вучонымі, але большасць з іх сябе не "паказала". Толькі "Ласунак" нам спадабаўся. Цяпер пакуль радуюць "Скарб" і "Лошыцкі".

Чатыры гады назад я купіла ў Маскве фінскі гатунак "Астэрыкс". Ён дае стабільныя ўраджаі. Летась (год быў даволі непадыходзячым для бульбы) гэты гатунак даў самы высокі ўраджай. У мінулым сезоне я купіла яшчэ два фінскія гатункі: "Цімо" і "Red star". "Цімо" быў пасаджаны на першым участку 15 красавіка па Мітлайдэраўскай тэхналогіі. І хаця ён трапіў пад замаразак на пачатку чэрвеня, калі пачынаў зацвітаць, нічога страшнага не адбылося – ураджай быў выдатным.

Я не прыводжу лічбы, бо тады трэба ўказваць плошчу, з якой былі атрыманы тыя або іншыя кілаграмы. Для сябе я ўсё запісваю, кожны год падлічваю і параўноўваю. У асабліва ўраджайныя гады з участка 2,8 соткі мы атрымлівалі па 980–1125 кг. Ад гэтых лічбаў я і адштурхоўваюся. Вядома, я чытала, што людзі з соткі атрымліваюць тону. Але тэхналогія там мудрагелістая, працаёмкая і патрабуе шмат укладанняў ва ўраджай (гной, некалькі апрацовак і г.д.). У нас усё намнога танней і прасцей. Але пра гэта потым.

Увосені я закопваю ў барозны рэшткі гародніны, якая расла на гэтай палавіне ўчастка. Я ўжо гаварыла, што наш участак падзелены паласой, і мы чаргуем месца вырошчвання бульбы і градкі з гароднінай. Да вясны ўсё закапанае перагнівае. Бульбу мы саджаем прарошчанай. Спецыялісты ўказваюць аптымальную тэмпературу для прарастання, але ў нас такіх магчымасцей няма. У першы прыезд на дачу працепліваем домік, а потым пачынаем завозіць скрынкі з гаража і ставіць іх у дом. Нават нізкія начныя тэмпературы не страшныя, бо дом драўляны. Вокны я завешваю шторамі, каб быў паўзмрок. Так скрынкі з бульбай і стаяць да пасадкі.

Пачынаем пасадку з самых ранніх гатункаў. Нагадаю, што палосы зямлі перакапаны ўвосень пры закладцы раслінных рэштказ. Муж рыдлёўкай робіць невялікія лункі, я кідаю крышку попелу, чайную лыжку нітраамафоскі, ён злёгку прыграбае рыдлёўкай зямлю, я кідаю клубень. Наступная лунка капаецца на адлегласці прыблізна 25 см, і зямлёй з гэтай лункі засыпаецца папярэдняя. І так да канца рада. Раней замест нітраамафоскі я сыпала жменю перапрэлага курынага гною, але цяпер яго ў нас няма. Ніякіх падкормак мы больш не робім. Бульбу акучваем, як толькі яна крышку падрасце. Раней рабілі два акучванні. Але апошнія два гады адмовіліся ад гэтага. Ад жукоў апырскваю "Інтавірам". Па інструкцыі трэба чакаць, пакуль паявяцца першыя лічынкі. Я гэтага не раблю. Як толькі ўбачу першы "дэсант" паразітаў, тут жа бяру апырсквальнік і апрацоўваю ўчастак, толькі б не было дажджу. Звычайна гэтага і дастаткова. Толькі два разы за ўсе гады давялося рабіць двайное апырскванне. Так было ў мінулым сезоне, бо жукоў ва ўсіх было вельмі шмат.

Амаль кожную вясну на адным дачным участку я назіраю такую карціну: мужчына з канём, пяць жанчын саджаюць бульбу пад плуг. І гэта на шасці сотках. Я заўсёды смяюся, што толькі накарміць гэтых работнікаў будзе каштаваць больш, чым уся вырашчаная бульба. Ды яшчэ трэба заплаціць за каня. Прычым яны заўсёды наракаюць на ўраджай.

Я ніколі не раблю такой работы, якой можна не рабіць. Ёсць віды работ на ўчастку, якія здаюцца працаёмкімі і нават непатрэбнымі. Затое колькі сіл і часу з іх дапамогай можна сэканоміць у далейшым!

Пасадка бульбы пачынаецца звычайна 1–2 мая. Але гатунак "Цімо" я збіраюся пасадзіць на тыдзень раней, калі дазволіць надвор'е. Таму я і расказала пра пасадку бульбы менавіта ў красавіцкім раздзеле.

У красавіку шмат работы ў кветніку. Трэба падрыхліць і падкарміць шматгадовыя расліны. Хутка паявяцца і першыя кветкі. У мяне ніяк не хочуць расці прымулы, і цяпер я ўжо іх не саджаю, хаця яны мне вельмі падабаюцца. Але крокусы, мускары, нарцысы і цюльпаны радуюць мяне вясной. Крокусы маленькія, але яны раней за ўсіх зацвітаюць на маім участку. І гэта – першае прывітанне вясны і першая ўсмешка нашага саду ў новым сезоне.

Аляксандра САБАЛЕЎСКАЯ.

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Рэспубліканскі савет дырэктараў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў выказваюць глыбокае спачуванне былому намесніку Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь А.М.Гарнаку ў сувязі з напаткаўшым яго вялікім горам – заўчаснай смерцю ЖОНКІ і выказваюць глыбокае спачуванне яго родным і блізкім.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-90-63, 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання — 36-43-71; інфармацыі — 36-43-71; навукі і ВНУ — 36-44-25; кіравання адукацыяй, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Адказны дзяжурны Ала ШАЎЦОВА.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку», 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.

Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 2186

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Падпісана да друку 17.4.2002 г. у 18.10